

MARTS 2016
KOMITEEN FOR SUNDHEDSOPLYSNING

Procesevaluering af LÆR AT TACKLE kronisk sygdom på væresteder

RAPPORT

MARTS 2016
KOMITEEN FOR SUNDHEDSOPLYSNING

Procesevaluering af LÆR AT TACKLE kronisk sygdom på væresteder

RAPPORT

PROJEKTNR.

A065627

DOKUMENTNR.

1

VERSION

1

UDGIVELSESDATO

2. marts 2016

BESKRIVELSE

Evalueringsrapport

UDARBEJDET

KBJO, MMKR

KONTROLLERET

MMKR

GODKENDT

NEO

INDHOLD

1	Indledning	7
1.1	Baggrund	7
1.2	Formål	7
1.3	Metode	8
2	Opsamling og anbefalinger til fremadrettet gennemførelse af forløb på væresteder	11
2.1	Relevans	11
2.2	Rekruttering og fastholdelse af kursister	11
2.3	Kursisternes udbytte	13
2.4	Rekruttering og fastholdelse af instruktører	13
2.5	Organisering	15
2.6	Tackleven	15
2.7	Succeskriterier	15
3	Væresteder samt forløb	17
3.1	Kort beskrivelse af værestederne	17
3.2	Forløb og deltagerantal	17
3.3	Organisering	19
3.4	Proces	20
3.5	Brug af LÆR AT TACKLE kronisk sygdom blandt værestedsbrugere	21
4	Kursister	23
4.1	Kursisternes baggrund	23
4.2	Kursisternes udbytte	30
4.3	Rekruttering af kursister	35
4.4	Initiativer til at sikre fremmøde	40
4.5	Årsager til frafald	42

5	Instruktører	45
5.1	Brugerinstruktører og professionelle instruktører	45
5.2	Rekruttering af instruktører	46
5.3	Professionelle instruktører: Frivillige og medarbejdere	47
5.4	Instruktører med brugerbaggrund	48
5.5	Instruktøruddannelsen	49
5.6	Match mellem bruger- og professionel instruktør	50
6	Tackleven-ordningen	51

1 Indledning

1.1 Baggrund

Komiteen for Sundhedsoplysning har bedt COWI om at udarbejde en procesevaluering af et partnerskabsprojekt. Projektet har modtaget støtte fra det daværende Ministerium for Sundhed og Forebyggelses partnerskabspulje i 2014 og 2015 til understøttelse af den tidligere regerings nationale mål for danskernes sundhed.

Partnerskaber

Partnerskabet, som nærværende rapport vil beskæftige sig med, består af Komiteen for Sundhedsoplysning, Landsforeningen af VæreSteder (LVS) samt værestedene Perron 4 (Randers), Solstrålen og Akademiet (Fredericia). Partnerskabet omhandler en udvikling, afprøvning og evaluering af et borgernært, sundhedsfremmende tilbud baseret på Komiteen for Sundhedsoplysning's kursus LÆR AT TACKLE kronisk sygdom.

Projektbeskrivelse

LÆR AT TACKLE er en dansk version af Stanford-modellen. Indsatsen LÆR AT TACKLE har veldokumenterede resultater, både for en normalpopulation¹ og for udsatte grupper², og er udbredt i flere lande, og i størstedelen af de danske kommuner. Det nye ved dette projekt er, at indsatsen afvikles i nye arenaer, hhv. almene boligområder (et separat 'søsterprojekt') samt væresteder, hvor målgrupperne forventes at være mere socialt belastede end de målgrupper, der deltager i de LÆR AT TACKLE-kurser som typisk udbydes igennem f.eks. sundheds- eller jobcentre i kommuner.

1.2 Formål

Formålet med gennemførelsen af denne procesevaluering er at afdække, hvilke faktorer, der har haft betydning for implementeringen af projektet på væresteder, med særlig fokus på:

¹Patientuddannelse – en medicinsk teknologivurdering. Sundhedsstyrelsen 2009

² Lorig K., Ritter P. L., Pifer C., Werner P. (2013 Jun 8): Effectiveness of the Chronic Disease Self Management Program for Persons with a Serious Mental Illness: A Translation Study. Community Mental Health Journal

- › At afdække hvilke barrierer og virkningsfulde tiltag, der gør sig gældende ift. implementeringen af kurset på værestederne.
- › At skabe indblik i rekrutteringsmåder- og kanaler til kurset (både ift. instruktører og kursister).
- › At vurdere de opstillede inklusionskriterier for deltagelse på kurset samt for at blive instruktører.
- › At give indblik i kursisternes baggrundsdata, oplevelse, udbytte og tilfredshed med kurset.
- › At afdække metoder til at sikre kursisternes fremmøde (dvs. bidrage til at de deltager i flest mulige moduler).
- › At vurdere hvorvidt instruktørerne er klædt på til at håndtere undervisningen på baggrund af instruktøruddannelsen.
- › At belyse instruktørernes oplevelse af at være instruktører og betydningen af det for dem.
- › At beskrive fordele og evt. udfordringer ved tackleven-ordningen.

Evalueringen skal benyttes fremadrettet

Evalueringen skal give et dokumenteret grundlag for eventuelle justeringer af de forskellige elementer i indsatsen, herunder selve kurset (LÆR AT TACKLE kronisk sygdom) og tackleven-ordningen. Det er målet, at nærværende evaluering skal benyttes fremadrettet i udrulningen af projektet på værestederne.

1.3 Metode

Til besvarelse af de ovennævnte evalueringsspørgsmål og –kriterier er flg. dataindsamlingsmetoder anvendt.

- › Registrering af data fra hvert værested, herunder deltagerliste.
- › Fokusgruppeinterviews med kursister, der har gennemført kurset.
- › Telefoninterviews med kursister der har deltaget i tackleven-ordningen
- › Telefoninterviews med frafaldne kursister (kursister, der har deltaget på tre eller færre moduler).
- › Fokusgruppeinterview med koordinatore fra hvert værested.
- › Fokusgruppeinterview med instruktører fra hvert værested.

Da flere af disse metoder har krævet involvering af koordinatore for projekterne, udarbejdede COWI en drejebog med beskrivelse af metoder og indsamlingsprocess, som hver af koordinatorene fik udleveret ved evalueringens start.

1.3.1 Kilder, dataindsamlingsmetoder og evalueringstemaer

I dette afsnit præsenteres de anvendte metoder samt deres relevans for procesevalueringen.

Forandringsteori

Med henblik på at kvalificere effektkæden og sikre fælles forståelse af indsatsen udarbejdedes indledningsvist en forandringsteori for projekterne. Denne blev drøftet og justeret på et indledende evalueringsmøde.

Dataregistrering

Koordinatorer på samtlige væresteder modtog ved evalueringens start et registreringsskema som et bilag i drejebogen, med henblik på udfyldelse af data for hver af de kursusforløb som værestederne gennemførte. Skemaet inkluderede blandt andet registrering af antallet af kursister der startede på hver af kurserne, antallet af kursister der gennemførte, samt antallet af frafaldne kursister. Registreringen af disse data er indsamlet med henblik på at skabe et overblik over deltagelsen på de forskellige kurser.

Fokusgruppeinterviews

Med henblik på indsamling af data omkring kursisternes overordnede oplevelser og udbytte af kurserne, herunder motivationer, barrierer, og rekrutteringskanaler, gennemførtes et fokusgruppeinterview med kursister på hver af de tre væresteder. Fokusgruppeinterviewene blev afholdt på kursets sidste undervisningsdag, eller i forbindelse med en opfølgning en til to uger efter kursets afslutning. Ved hver af interviewene var tre til fem kursister til stede.

Fokusgruppeinterviews gennemførtes også med instruktører på hver af værestederne. Herudover interviewede COWI også projektkoordinatorer på hver af værestederne. Interviewene blev udført under heldagsbesøg på hver af de tre væresteder.

Telefoninterviews

Telefoninterviews skulle planmæssigt foretages med tre frafaldne kursister for hvert af værestederne, med henblik på at afdække årsagerne til dette frafald. Det har dog kun været muligt at få kontakt til en enkelt frafalden kursist fra Solstrålen, og ingen frafaldne kursister fra de øvrige væresteder. Etableringen af kontakt mellem evaluator og kursister skulle foregå via koordinatorerne, som på alle værestederne gav udtryk for, at deltagerne har været svære at få kontakt til, eller ikke har ønsket at blive interviewet. Denne udfordring tilskrives målgruppens sårbarhed. Datagrundlaget for denne gruppe er derfor begrænset.

Telefoninterviews med kursister, der indgik i en tackleven-ordning efter kursets afslutning blev ikke gennemført. Kun to kursister etablerede noget, der i sin form lignede Tackleven-ordningen, og vi talte med den ene i forbindelse med fokusgruppeinterviewet.

Tabel 1 nedenfor viser en oversigt over antallet af gennemførte interviews på hver af de tre væresteder.

Tabel 1 Gennemførte interviews fordelt på væresteder

Værested	Fokusgruppeinterviews (antal deltagere)			Telefoninterviews (antal interviewede)
	Koordinator	Instruktører	Kursister	Frafaldne kursister
Perron 4	2	2	5	-
Akademiet	1	2	5	-
Solstrålen	1	4	3	1

Spørgeskema Ud over ovenstående metoder anvendtes data fra Komiteen for Sundhedsoplysningens spørgeskemabaserede evaluering af forløbene med udgangspunkt i kursisternes besvarelser. Disse data er i denne evaluering blevet anvendt til redegørelse for målgruppen og dennes baggrund, samt til analyse af kursisternes oplevelser af kurset. Både de gennemførende kursister, og de kursister der er faldet fra, har fået udleveret et spørgeskema.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt gennemførende kursister bygger på besvarelser fra i alt 32 respondenter, ud af i alt 67 gennemførende, dvs. en svarprocent på 48 %. 11 respondenter har gennemført kurser på Perron 4, 11 på Akademiet og 10 på Solstrålen. Se Bilag A for svarfordeling på alle spørgsmål.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt de frafaldne kursister bygger på besvarelser fra i alt fire respondenter. Heraf har to respondenter deltaget på kurser på Akademiet og to på Solstrålen. Ingen deltagere fra Perron 4 indgår i denne analyse.

Med henblik på at sammenligne visse baggrundsdata, har vi benyttet Komiteen for Sundhedsoplysningens tidligere indsamlede spørgeskemaundersøgelse. Undersøgelserne stammer fra LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurser i de kommuner, der i 2015 har afholdt kurset. I rapporten benævnes dette 'baggrundspopulationen'. I alt har 236 kursister fra 22 kommuner besvaret spørgeskemaundersøgelsen³.

³ Data fra 2015 er anvendt for at få det nyeste data på området. Data anvendes dog med forbehold, da disse i skrivende stund ikke er endelig opgjort.

2 Opsamling og anbefalinger til fremadrettet gennemførelse af forløb på væresteder

Nærværende projekt har været gennemført fra ultimo 2014 til ultimo 2015. Det har omhandlet afprøvningen af kurset LÆR AT TACKLE kronisk sygdom på tre væresteder.

2.1 Relevans

Projektet er målrettet en gruppe, der grundet deres lave socio-økonomiske status har dårlig sundhed og sundhedsadfærd⁴. Gruppen har en høj grad af systemskepsis⁵, og har svært ved at opsøge og modtage behandling i sundhedsvæsenets tilbud. Tilbuddet her indebærer en fremskudt indsats, der erfaringsvist lykkes bedre end traditionelle sundhedsfremmende og forebyggende indsatser⁶.

LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-programmet har moderat til god evidens for en række positive effekter på kursisterne, herunder bedre selvvalideret helbred, øget brug af kognitive strategier til at håndtere symptomer og øget tro på egen evner til at tackle sygdommen (self-efficacy)⁷. Projektets relevans har derfor været høj.

I det følgende gennemgås hovedpointerne fra evalueringen samt anbefalinger.

2.2 Rekruttering og fastholdelse af kursister

Rekruttering

Der har været interesse for deltagelsen i kurserne, men grundlaget for rekruttering har været begrænset, til dels fordi forløbet har været relativt tidspresset og at der derfor skulle rekrutteres mange værestedsbrugere inden for kort tid. I alt har 67 kursister startet op på kurset, og 38 har gennemført. Dvs. at i alt har 57 % gennemført kurset. På de ordinære kurser er gennemførelsesprocenten 75%.

Rekrutteringsgrundlag og -metode

På Perron 4 har man alene rekrutteret kursister herfra, mens man i Akademiet/Solstrålen (der fungerer organisatorisk som én enhed) både har rekrutteret fra egne væresteder, og fra andre væresteder. I rekrutteringen har den relationelle tilgang været afgørende, dels i form af medarbejdernes relation til værestedsbrugerne, dels i form af mund-til-mund metoden, hvor kursister anbefaler deres venner og bekendte at deltage. Trykte rekrutteringsmaterialer har været sekundære i rekrutteringsprocessen.

⁴ Rådet for Socialt Udsatte undersøgelse af SUNDhed og SYgelighed blandt socialt udsatte i Danmark. SUSY Udsat 2012. Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2012 og udviklingen siden 2007.

⁵ Linda Thorsager og Mia Schneider. Socialt udsatte borgernes sundhed. Barrierer, motivation og muligheder. Sundhedsstyrelsen og SFI, 2007.

⁶ Sundhedsstyrelsen. Sundhedstilbud til socialt udsatte borgere, 2013.

⁷ Patientuddannelse – en medicinsk teknologivurdering. Sundhedsstyrelsen 2009

Det anbefales derfor at have et fortsat og styrket fokus på den relationelle/netværksbaserede rekruttering med henblik på at rekruttere tilstrækkeligt med kursister. Desuden er det en anbefaling at afholde kurserne med større tidsmæssigt mellemrum, så sandsynligheden for, at der kommer nye brugere til er større.

Fastholdelse

Det har været en udfordring for værestederne at fastholde kursister. Frafald skyldes primært målgruppens sårbarhed, herunder smerter, koncentrationsbesvær, problemer med at tage sig sammen til at deltage i undervisningen. For nogle brugere har det været vanskeligt at få kurset til at passe sammen med job. Andre beskriver at de havde forventet noget andet af kurset (sundhedsprofessionelle undervisere) eller at de allerede i forbindelse med anden (misbrugs-) behandling har stiftet bekendtskab med metoderne og dermed ikke får det optimale udbytte.

Opfølgning

På værestederne har man arbejdet med at fastholde kursisterne ved forskellige metoder. Opfølgende samtaler er blevet taget i brug på alle væresteder, på Solstrålen/Akademiet i form af telefonsamtale og på Perron 4 ved en uformel samtale med de, der ikke er kommet til kurserne. Den mest effektive metode til at sikre fastholdelse og gennemførelse vurderes at være en god relation til instruktørerne samt relevant indhold af kurset. Desuden er det væsentligt at anerkende kursisters indsats, deres fremmøde og fuldførelse, dette er der gode erfaringer med at gøre både verbalt og symbolsk (diplom, nøglering).

Rammer

Rammerne om kurset har også betydning. Det er vigtigt for kursisterne, at det er hyggelige rammer, og at kurset foregår uden for kommunalt eller 'system'-regi. Det er COWIs anbefaling, at antallet af kursister ved opstarten ikke overstiger ti, og at der er mulighed for fleksibilitet i hvert moduls længde, fx at der inviteres til 3 timer fremfor 2,5. Derudover kan der indlægges en opfølgningssgang efter forløbet.

Endelig har det betydning, at der er forplejning til kurset; for målgruppen kan det være det eneste rigtige måltid den dag.

Det er således anbefalingen, at der mhp. at reducere frafald afsættes ressourcer til at tænke ovennævnte faktorer: nære relationer, opfølgning, anerkendelse, rammer og forplejning ind i indsatsen.

Forsamtale

Det er derudover COWIs anbefaling at man systematisk gennemfører en forsamtale, som også er praksis på kurset LÆR AT TACKLE angst og depression. Her vil det således være muligt at forventningsafstemme forløbene og deres indhold, herunder afdække om kursisten tidligere har gennemført behandlingsforløb og dermed har erfaring med lignende metoder. Desuden kan der i forsamlingen ske en afklaring af, at det ikke er et terapeutisk forløb og at der ikke er sundhedsfaglige kompetencer tilknyttet kurset.

Inklusionskriterier

I forhold til inklusionskriterierne er det anbefalingen at benytte begrebet kronisk sygdom i bred forstand, således at det favner psykiske sygdomme, misbrug, og andre belastende livsomstændigheder som størstedelen af værestedsbrugerne kæmper med. Grundet målgruppens mange psykiske lidelser samt en konkret konflikt i projektperioden foreslås det at den eksisterende liste over inklusionskriterier bliver

suppleret med spørgsmål om risiko for selvmordsadfærd og/eller aggressiv adfærd⁸. Forsamtalen og de yderligere inklusionskriterier vil give lejlighed til at 'screene' kursisterne og sikre at kursisterne er klar over, hvad kurset indeholder.

Homogenitet

Afhængig af, hvilken profil værestedet har, er det relevant at overveje sammensætningen af kursister med henblik på fastholdelse. I evalueringen er der identificeret forskellige holdninger til at sætte eksmisbrugere og aktive misbrugere sammen. Der er dog ingen klar konklusion herpå, andet end at det er nødvendigt at vurdere det enkelte hold ud fra det enkelte værested.

2.3 Kursisternes udbytte

Overordnet set har kursisterne fået stort udbytte af kurset, og alle er tilfredse eller meget tilfredse med det.

For de gennemførende kursister på værestederne er 100 % enten tilfredse eller meget tilfredse med kurset. Tilsvarende er 85 % af kursister i de ordinære forløb er tilfredse eller meget tilfredse med kurserne.

Langt størstedelen (81 %) af kursisterne på værestederne er blevet bedre til at sætte mål og nå dem. For baggrundspopulationen er det tilsvarende tal 75 %. Endvidere vurderer 75 % af kursisterne, at de er blevet bedre til at håndtere symptomer og 53 % vurderer at de er blevet bedre til at kommunikere med sundhedsprofessionelle. De tilsvarende andele er hhv. 70 % og 41 % for baggrundspopulationen.

Alle de besvarende kursister på værestederne har angivet at de har lært at arbejde med problemløsning, for baggrundspopulationen er denne andel 80 %.

Opgørelserne er baseret på små tal og er derfor forbundet med en vis usikkerhed. Tendensen peger dog på, at kursisterne i høj grad har fået udbytte af kurset, endda i højere grad end baggrundspopulationen.

2.4 Rekruttering og fastholdelse af instruktører

Vanskeligt at rekruttere instruktører, der ligner målgruppen

I forhold til udgangspunktet for LÆR AT TACKLE-programmerne skal instruktørerne have en baggrund der ligner kursisternes. Kursisterne fra værestederne har betonet, at det forhold at have en instruktør, der har samme livsbetingelser og –udfordringer som én selv har været meget vigtigt for deres motivation. Det har dog været en gennemgående problematik i projektet at rekruttere og fastholde instruktører med brugerbaggrund. En stor gruppe vurderes på forhånd af koordinatorene at være for sårbare. En anden gruppe siger ja, men springer fra inden opstart, og en tredje gruppe gennemfører instruktøruddannelsen, påbegynder kurset, men

⁸ Inklusionskriterierne omhandlende risiko for selvmordsadfærd og aggressiv adfærd indgår i LÆR AT TACKLE angst og depression-forløbet allerede.

springer fra i forløbet. Endelig vurderer Komiteen for Sundhedsoplysning, at nogle af instruktørerne ikke kan løfte opgaven, og skiller dem fra.

De krav, der stilles til robusthed, personlig afklarethed og boglighed i forbindelse med instruktørrollen er det således kun en meget lille del af værestedsbrugere der honorerer. En yderligere udfordring, der har været gældende for afholdelsen af det første kursus, er at ingen værestedsbrugere – eller koordinatører/og instruktører -har deltaget i kurset selv, og derfor ikke er klar over, hvad det indebærer at være instruktør ud over den forberedelse de har fået på instruktøruddannelsen.

Kobling mellem bruger- og professionelle instruktører

I praksis har værestederne derfor løst problematikken med sårbare instruktører ved i de fleste kursusforløb at tilknytte værestedsmedarbejdere eller frivillige tilknyttet værestedet som instruktører i forskellige kombinationer med brugere. Dette har fungeret godt, og anbefalingen er, at man fremadrettet i værestederne har som minimum én professionel (frivillig eller medarbejder) til at undervise, i samspil med en brugerinstruktør. Centralt er det, at brugerinstruktørerne ikke underviser alene. Baggrunden herfor er for det første brugerinstruktørernes sårbarhed, og for det andet den risiko der er for konflikter i forløbet.

Identificere og screene potentielle instruktører

Brugerinstruktørerne er rekrutteret blandt kendte værestedsbrugere af koordinatørerne. Det har været yderst vanskeligt for koordinatørerne at forudse, hvilke værestedsbrugere der var egnede, og hvilke der måtte stoppe. Når det så er sagt, er det anbefalingen, at instruktørerne i højere grad, i forbindelse med kurserne, har øjne for, hvem der potentielt kunne være nye instruktører.

Desuden er det relevant at afholde grundige samtaler med potentielle instruktører for at afstemme forventninger. I samtalerne gennemgås forløbet, og det afdækkes i hvilken grad den potentielle instruktør har den fornødne robusthed og afklarethed ift. at gennemføre dels instruktøruddannelse, dels forløb. Det er i den forbindelse relevant at supplere inklusionskriterierne med en række opmærksomhedspunkter, som skal gennemgås i forbindelse med en samtale. Opmærksomhedspunkter kan f.eks. være tidligere behandling, personlige forhold (er der noget sygdom i familien, er der mulighed for praktisk og mental aflastning), motivation for at være instruktør, etc.). Dette gælder særligt brugerinstruktører, men også frivillige instruktører og til en vis grad medarbejderinstruktører. Såfremt anbefalingen om en systematisk samtale gennemføres, må der påregnes ekstra tid hertil.

I forbindelse med afholdelsen af kurserne er det relevant med koordinators løbende støtte til brugerinstruktørerne, og evt. ekstra supervision fra Komiteen for Sundhedsoplysning såfremt dette skulle være nødvendigt. Desuden er det en fordel at koordinator gør det let at være instruktører ved at sørge for alt praktisk såsom lokaler, forplejning, koordinering etc.

Instruktøruddannelse

Alle instruktører har været meget tilfredse med instruktørkurset. Selve kurset beskrives at være godt, relevant og veltilrettelagt. Selvom flere instruktører påpeger, at man aldrig bliver helt klar til at starte kurset for første gang, mener alle at de er godt klædt på til at gennemføre kurserne. Rammerne fremhæves som værende gode og lækre. Dog påpeger både bruger- og professionelle instruktører, at det kompakte program er overvældende for brugerinstruktørerne, og at et tre-dages kursus i stedet for et to-dages kursus kunne være at foretrække.

2.5 Organisering

Koordinator/instruktører

Organiseringen af kurserne har fungeret således at de to værestedsmedarbejdere på Perron 4 har fungeret som både koordinatore og instruktører. Akademiet og Solstrålen, der ligger geografisk tæt på hinanden, har haft én koordinator og en række professionelle instruktører tilknyttet. Begge løsninger har fungeret godt, og det konkrete valg er i høj grad op til den lokale organisering og de lokale ressourcer.

Samarbejdemsarbejde

Ingen af værestederne har haft et formaliseret samarbejde med andre parter. Der har dog været et uformelt samarbejde om rekrutteringen af kursister med relevante væresteder og misbrugsbehandlinger. I den fremadrettede organisering kan det anbefales at involvere øvrige væresteder, misbrugsbehandlinger eller jobcentre i en styregruppe eller i et mere formelt samarbejde om rekruttering.

Klar rolle- og ansvarsfordeling

Det har været nævnt, at en meget flad organisering af forløbene til tider kan skabe tvivl om rolle- og ansvarsfordeling. Ved opstarten af forløbene kan det således være en fordel at sikre en klar forventningsafstemning mellem koordinatore og instruktører, og mellem koordinator og værestedets ledelse om dette.

Fremskudt indsats central

Afholdelsen på værestederne har været central for projektets gennemførelse. Værestederne spiller en særlig rolle over for målgruppen, fordi der her er en helt særlig mulighed for at skabe relationer og tillid mellem medarbejdere og brugere, fordi værestedet er rummeligt og ikke stiller samme type krav til brugerne som øvrige offentlige instanser. Fremadrettet er det således anbefalingen, at man fortsat afholder kurserne der, og desuden kan det være en overvejelse at afprøve lignende fremskudte indsatser i andre arenaer hvor sårbare borgere befinder sig.

2.6 Tackleven

Tackleven-ordning er ikke benyttet

I forbindelse med projektet har der været lagt op til en tackleven-ordning, hvor to kursister parres med det formål at støtte hinanden i gennemførelsen af kurset. Instruktørerne nævner, at de ikke har prioriteret gennemførelsen af ordningen, og at der i øvrigt ikke har været stor interesse for etablering af en sådan. Koordinatorerne har således kun registreret ét tackleven-par ud af forløbene. I spørgeskemaerne har knap halvdelen af kursisterne dog angivet at de har benyttet sig af ordningen. Forklaringen skal givetvis findes i, at der blandt de fleste kursister er et vigtigt, uformelt netværk på værestedet, hvor man drøfter kurset, handleplaner mm. Fremadrettet er det anbefalingen at tilbyde konceptet i højere grad, men også at understøtte de uformelle netværk f.eks. i form af opfølgende kaffe-møder.

2.7 Succeskriterier

Partnerskabet har med nærværende projekt nået en gruppe, der sædvanligvis er vanskelig at nå i sundhedsfremmende og forebyggende tiltag. Sammenligner man med de kursister, der deltager i de ordinære LÆR AT TACKLE kronisk sygdomskurser er kursisterne her i højere grad enlige, i højere grad mænd, de har lavere uddannelsesnivea, og de er i højere grad uden for arbejdsmarkedet.

Desuden viser evalueringen at projektets succeskriterier, der i høj grad handlede om gennemførelsen og udbyttet, på nær ét er opfyldte.

1. Der er gennemført to kurser på hvert værested. Succeskriteriet er opfyldt.

2. Der har været minimum 6 deltagere på hvert kursus: Ved opstart har der ved alle kurser været seks deltagere, på nær to kurser på Perron 4 (fire på hver). I gennemsnit er der startet 7,2 kursister på hvert værested. Succeskriteriet er derfor tilnærmelsesvist opfyldt.

3. Der er samme eller højere tilfredshed og/eller udbytte af kurserne ift. målsætning, symptomhåndtering og problemløsning. Succeskriteriet er opfyldt.

Samlet set har man således opfyldt succeskriterierne, og overordnet set vurderes LÆR AT TACKLE derfor at være en relevant indsats til fremme af mestringsstrategier og på længere sigt sundhed og trivsel blandt brugere af væresteder.

3 Væresteder samt forløb

LÆR AT TACKLE-kurserne er implementeret på tre væresteder, som alle er en del af projektpartnerskabet. De tre væresteder, samt de forløb der er blevet implementeret og gennemført på hver af dem, vil blive beskrevet i dette afsnit.

3.1 Kort beskrivelse af værestederne

De tre væresteder som har indgået i projektet, og som derfor har udgjort konteksten for denne evaluering, er:

- › Perron 4, Randers
- › Akademiet, Fredericia
- › Solstrålen, Fredericia

Perron 4

Målgruppen for dette værested er socialt udsatte med udfordringer i forhold til bolig, psykiske lidelser, misbrug eller ensomhed. På værestedet har brugere mulighed for at indgå i forskellige sociale og fysiske aktiviteter, og dertil tilbydes sygepleje og tandpleje på stedet, inden for bestemte tidsrum.

Værestedet er et tilbud til både aktive og eksmisbrugere, og kræver ingen visitation. Det er tilladt for brugere at have en funktionspromille ved ophold på stedet, også i forbindelse med kursusaktivitet i forbindelse med projektet. Ud over værestedets brugere deltog også brugere af øvrige væresteder i Randers i kursusforløbene.

Akademiet

Værestedet er et tilbud til aktive misbrugere af alkohol og stoffer, og arbejder mod at styrke brugerens sociale og faglige kompetencer. Kurserne afholdt på værestedet henvendte sig dog ikke udelukkende til værestedets brugere, men har dannet rammen for undervisningen. Størstedelen af kursisterne har været fra de øvrige væresteder i kommunen.

Solstrålen

Solstrålen er et brugerstyret værested for eksmisbrugere, og aktive misbrugere må derfor ikke opholde sig på stedet. Solstrålens tilbud inkluderer uformelle aktiviteter og samvær, og det kræver ingen visitation at frekventere værestedet. Kursusforløbene, som organisatorisk er forankret i Solstrålen, er fysisk forankret på Akademiet. Kurser afholdt i denne forbindelse er afholdt under samme præmisser som ovenstående. Kursisterne er både rekrutteret fra værestedet selv, samt øvrige væresteder i kommunen.

3.2 Forløb og deltagerantal

Tre kursusforløb var som udgangspunkt planlagt afholdt på hver af de tre væresteder i projektperioden. I Tabel 2 nedenfor findes en oversigt over kursusforløb, deltagelse og instruktører på hver af værestederne.

Tabel 2 Kursusforløb, deltagere samt instruktører fordelt på væresteder

Værested	Kursusforløb	Antal kursister			Tacklevensordning (antal kursister)	Instruktører uddannet
		Opstart	Gennemførelse	Frafald		
Perron 4	3 kursusforløb gennemført	1. kursus: 4 2. kursus: 4 3. kursus: 10 I alt: 18	1. kursus: 3 2. kursus: 3 3. kursus: 8 I alt: 14 (78%)	1. kursus: 1 2. kursus: 1 3. kursus: 2 I alt: 4	1. kursus: - 2. kursus: - 3. kursus: 2 I alt: 2	2 brugere 2 medarbejdere
Akademiet	2 kursusforløb gennemført	1. kursus: 10 2. kursus: 9 3. kursus: 7 I alt: 26	1. kursus: 6 2. kursus: 5 3. kursus: - I alt: 11 (42%)	1. kursus: 4 2. kursus: 4 3. kursus: 7 I alt: 15	1. kursus: - 2. kursus: - 3. kursus: - I alt: 0	3 brugere 2 medarbejdere (+koordinator fælles for A og S)
Solstrålen	3 kursusforløb gennemført	1. kursus: 8 2. kursus: 7 3. kursus: 8 I alt: 23	1. kursus: 8 2. kursus: 2 3. kursus: 3 I alt: 13 (57%)	1. kursus: - 2. kursus: 5 3. kursus: 5 I alt: 10	1. kursus: - 2. kursus: - 3. kursus: - I alt: 0	3 brugere 4 frivillige/medarbejdere

Perron 4

På Perron 4 afholdtes tre kursusforløb med i alt 14 gennemførende kursister. Forløbene afholdtes i værestedets egne lokaler, med deltagelse af brugere af værestedet samt brugere af øvrige væresteder i Randers. Projektets to koordinatører, som havde en hhv. sundheds- og socialfaglig tilknytning til værestedet, fungerede også som instruktører for kurserne. Herudover havde to brugere gennemført instruktøruddannelsen, men magtede ikke at påtage sig instruktørrollen. Den ene bruger har dog haft en supplerende funktion i forhold til de øvrige instruktører.

Solstrålen og Akademiet

På forløbene tilknyttet Solstrålen gennemførte 13 kursister samlet set de tre kurser. Disse kursister var primært rekrutteret fra Solstrålen, men kom også fra kommunens øvrige væresteder, samt fra væresteder i nabokommunen Middelfart. På forløbene tilknyttet Akademiet gennemførte 11 kursister samlet set to kurser. Det sidste planlagte kursus blev ikke gennemført, grundet lavt fremmøde fra kursisternes side. Kursisterne på disse forløb var primært rekrutteret fra kommunens øvrige væresteder, samt fra Middelfart Kommune. Solstrålen og Akademiets forløb blev fysisk afholdt på Akademiet.

Gennemførelsesprocenten har varieret samlet set. Højest var den på kurserne på Perron 4, hvor 78 % af kursisterne har gennemført. På Solstrålen var gennemførelsesprocenten 57 % og på Akademiet var den 42 %. Samlet set var gennemførelsesprocenten 57 %. Til sammenligning er gennemførelsesprocenten blandt kursister på de ordinære LÆR AT TACKLE kronisk sygdom 75 %.

3.3 Organisering

3.3.1 Perron 4

Perron 4 er driftsforankret på værestedet, men projektet indgår som et rammemål i Randers Kommunes Socialforvaltning. Værestedet har i alt fire medarbejdere, hvoraf de to (én sygeplejerske, én socialpædagog) har fungeret som både koordinatore og instruktører for forløbene. Således har de to medarbejdere stået for rekrutteringsindsats, koordinering og afholdelse af kurserne.

På Perron 4 har koordinatorene/instruktørerne ikke haft faste procedurer for opfølgning på fravær og frafald, men har qua deres daglige kontakt med brugerne spurgt ind til fraværet (se afsnit 4.4). Dobbeltrollen som instruktør/koordinator har fungeret godt, men har været lidt travl. Forløbene spiller fint ind med øvrige aktiviteter på værestedet.

Ud over de to professionelle instruktører har der i Perron 4 været tilknyttet to brugerinstruktører (eks-misbrugere) til de tre forløb. Ved opstarten bestod instruktørduoen således af en bruger og en professionel instruktør. Begge brugerinstruktører stoppede dog, én sprang fra og én følte sig for presset til at varetage opgaven. Ved sidste forløb fandt man derfor en løsning hvor sidstnævnte brugerinstruktør assisterede de to professionelle instruktører.

3.3.2 Akademiet og Solstrålen

Der er været én fælles koordinator for Akademiet og Solstrålen. Koordinatoren er ansat i misbrugscenteret i Fredericia Kommune. Alle kurser afholdes på Akademiet, Akademiets medarbejdere, sammen med koordinatoren, står for driften af projektet. Der har som hovedregel ikke været nogen indledende samtale med kursisterne.

Koordinators rolle på Akademiet/Solstrålen

Koordinatorens rolle på Akademiet/Solstrålen er at koordinere holdene fra de to forskellige væresteder samt undervisningen. Koordinatoren har desuden afholdt møder med personale på relevante, kommunale enheder for at gøre dem opmærksomme på kurserne, og hun har fulgt telefonisk op hvis en kursist har meldt fra (se afsnit 4.4). Koordinatoren er med ved opstarts- og afslutningsmodulet, og sikrer, at instruktørerne holder sig til materialet. Derudover sørger koordinatoren for en række praktiske forhold; at lokalet er åbent, forplejning, mm.

Instruktørerne har forestået rekrutteringsdialogen med kursisterne, og har indmeldt kursisterne til koordinatoren, der sikrede en bekræftelse fra hver kursist. Dagen inden kursets opstart skriver instruktørerne en sms-påmindelse.

3.4 Proces

Forsamtaler

Hverken på Akademiet, Solstrålen eller på Perron 4 har der været gennemført forsamtaler systematisk. Værestedsbrugerne er som regel kendt af personalet, og det har derfor været vurderingen, at dette ikke var nødvendigt. Man har på værestederne udvidet inklusionskriterierne (se afsnit 4.3) således, at kronisk sygdom ikke har været en betingelse for deltagelse. Det var udgangspunktet, at alle værestedsbrugerne kandiderede, taget deres livsomstændigheder i betragtning. Derfor har man ikke fundet det nødvendigt at screene for kronisk sygdom inden kursets start.

På Perron 4 har det fungeret godt at de professionelle instruktører også har fungeret som koordinører, idet det har været et overskueligt antal kursister, men det kan dog være relevant at tilknytte en koordinator såfremt opgaven bliver større. Dette må være op til en lokal vurdering af ressourcer og eksisterende arbejdsopgaver.

Antal kursister

Det er vanskeligt for instruktørerne at sige, hvor mange kursister der er optimalt på et hold. På Akademiet gætter man på at det er seks-otte stykker, på Solstrålen vurderer man at ti er maksimum, både grundet de fysiske rammer og dynamikken på holdet. Instruktørerne oplever, at det kan være vanskeligt at korte kursisterne af, hvis der ikke er tid nok til at høre deres fortælling.

Samlet set er planlægningen af antallet af kursister dog en vanskelig øvelse, fordi frafaldet er stort. Det er dog et kardinalpunkt for kursisterne at holdstørrelsen ikke bliver for stor. Det er COWIs vurdering, at holdene skal være overskuelige og helst ikke overstige 10 kursister.

Overvejelser om tidsramme

I forlængelse af overvejelserne om holdstørrelse har tid været et gennemgående tema både i kursisternes kommentarer i spørgeskemaet og i de foretagne interviews. Således efterspørger en kursist:

'Mere tid til de hjemmeopgaver vi får, såsom kost/motion. Mere opfølgning på emnet'. Kursist.

Efterspørgslen begrundes af kursisterne med, at det oplevedes at der i kursets nuværende tidsramme ikke var tiltrækkeligt med tid til at følge op på de temaer som kurset indeholder, særligt i forbindelse med udveksling af personlige erfaringer med disse temaer. Også flere af instruktørerne påpegede, at det kunne være problematisk at korte kursisterne af, og at mere tid derfor kunne være hensigtsmæssigt. Afhængig af holdstørrelse kan det derfor overvejes, at særligt tidskrævende moduler forlænges. Desuden er det relevant at være opmærksom på instruktørernes håndtering af kursister, så den afkorting, der nødvendigvis må finde sted, sker med respekt for den enkelte.

Klar ansvarsfordeling

I en samarbejdsstruktur der er præget af frivillige og projektmedarbejdere, og hvor ledelsesbeføjelserne kan være uklare, er det beskrevet at der kan opstå dilemmaer og tvivl om rollefordelingen når der skal træffes beslutninger. Fremadrettet kan det derfor være hensigtsmæssigt at sikre en klar rollefordeling og ansvarsfordeling ved opstarten af forløbene.

Samarbejde med andre aktører

Ingen af værestederne har haft et formaliseret samarbejde med andre aktører med henblik på rekruttering af kursister. Der har dog foregået en del uformelt samarbejde, hvor instruktører fra Akademiet/Solstrålen har rekrutteret kursister på andre væresteder, og i ét tilfælde fra misbrugscenteret.

På Perron 4 vurderer man at det er oplagt at skabe et bredere samarbejde med relevante parter om kurserne. Som eksempel nævnes alkoholbehandlingen, misbrugscenteret og andre væresteder, herunder de, der henvender sig til psykisk syge og sårbare borgere. Det nævnes også af instruktørerne fra Solstrålen og Akademiet, at jobcenteret kunne være en relevant part, i hvert fald som tilbud til de borgere, der har et erkendt misbrug. Det vurderes således af COWI, at der potentielt for at samarbejde om rekruttering med andre relevante enheder i kommunen, der har med sårbare borgere at gøre, herunder stof- og alkoholbehandlingen, socialpsykiatriske tilbud og jobcenteret.

3.5 Brug af LÆR AT TACKLE kronisk sygdom blandt værestedsbrugere

Tilgangen til kurserne

Ved opstarten af projektet havde partnerskabet en række drøftelser om tilgangen til kurserne. Udgangspunkt for projektet var, at benytte LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurserne. Efter en indledende forventningsafstemning har projekterne dog i højere grad fokuseret på mestring af *hverdagen* i højere grad end mestring af *kronisk sygdom*. På Perron 4 har man således kaldt kurset 'LÆR AT TACKLE livet' for ikke at udelukke de brugere, der ikke lider af en (erkendt) kronisk sygdom.

Instruktørerne vurderer, at dette har været et rigtigt skridt. Et bærende element i kurserne er metoder til fremme af self-efficacy, der handler om en persons tiltro til sine egne evner på et givent område. Selvom det oprindeligt er tænkt målrettet kronisk sygdom er indsatserne på dette område i høj grad beskrevet som relevante og vedkommende for målgruppen. Brugen af handleplanerne beskrives at være meget overskuelige og anvendelige for langt størstedelen af kursisterne. Det har givet kursisterne værdi at få redskaber til at overkomme hverdagsting, de ikke har kunne overkomme tidligere, og som har givet dem en succesoplevelse.

'Her har jeg lært at tage et lille realistisk skridt af gangen. Her har jeg endelig forstået det der med, at man kan spise en elefant hvis man tager den i små bidder.' Kursist.

'Jeg synes at det med handleplaner har været noget af det bedste. Det har været en motiverende faktor, at der blev fulgt op på det fra gang til gang.' Kursist.

'Handlingsplanen har været hele omdrejningspunktet. Det har gjort meget. Jeg kan ikke sige, at det kun har været dette kursus, men jeg er blevet glad. Det har jeg ikke været i 15 år, har jeg fundet ud af. Jeg er blevet hverdagsglad, og tilfreds med tilværelsen. Modgang er blevet lettere at bære. Kursist.

'Jeg lavede mange handleplaner, der fokuserede på mig selv. Jeg er ikke så god til at tage hensyn til mig selv. Eller til at sige fra. Det er jeg blevet god til nu.' Kursist.

Fremadrettet bør inklusionskriterierne for LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-forløbene på værestederne ses i sin brede forstand. Både psykisk sygdom, misbrug, hjemløshed, langvarig somatisk sygdom kan være inklusionskriterier.

Målgruppen er sårbar og får hurtigt præstationsangst

I interviewene beskriver instruktørerne, at det er centralt i handleplanerne, at kursisterne på værestederne ikke sætter for store mål. På Perron 4 har instruktørerne oplevet, at kursisterne får præstationsangst. De ser det som et stort nederlag hvis de ikke opfylder deres mål og handleplan, og i frygten for at blive konfronteret hermed, har instruktørerne oplevet at en kursist blev væk fra kurset. Instruktørerne bør således i høj grad tage højde for dette i deres undervisning.

Der er visse elementer i modulerne, f.eks. noget sprogbrug⁹, der godt i højere grad kan målrettes brugerne, ligesom de mere boglige øvelser kan være svære, men i overordnede træk har kurset altså ramt målgruppen godt.

⁹ F.eks. omhandler en øvelse at planlægge en rejse. Nogen af brugerne har aldrig prøvet at planlægge en rejse.

4 Kursister

4.1 Kursisternes baggrund

Det har været det overordnede formål med projektet at nå en gruppe borgere, der er for svage til at komme på de ordinære 'LÆR AT TACKLE'. I det følgende optegnes derfor et billede af kursisterne for 'LÆR AT TACKLE'-forløbene på de tre væresteder. Datagrundlaget for denne baggrundsbeskrivelse er spørgeskemaerne til både de frafaldne og de gennemførende kursister. Vi undersøger kursisternes:

- > Køn
- > Alder
- > Uddannelse
- > Ægteskabelige status
- > Beskæftigelse
- > Etnicitet
- > Belastende livsomstændigheder
- > Sygdom

Hvor det er muligt, vil disse data vil blive sammenholdt med data fra øvrige LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurser afholdt i kommunalt regi i Danmark. Således kan kursisternes baggrund sammenlignes med en baggrundspopulation, på de ovenstående parametre. Derudover sammenlignes data med SUSY-udsat data, hvor det er muligt¹⁰.

Der er hhv. 11, 11 og 10 respondenter fra spørgeskemaundersøgelsen på Perron 4, Akademiet og Solstrålen. Det lave antal respondenter betyder, at der er en væsentlig usikkerhed i besvarelserne. De følgende analyser vil derfor været udtryk for tendenser.

Køn

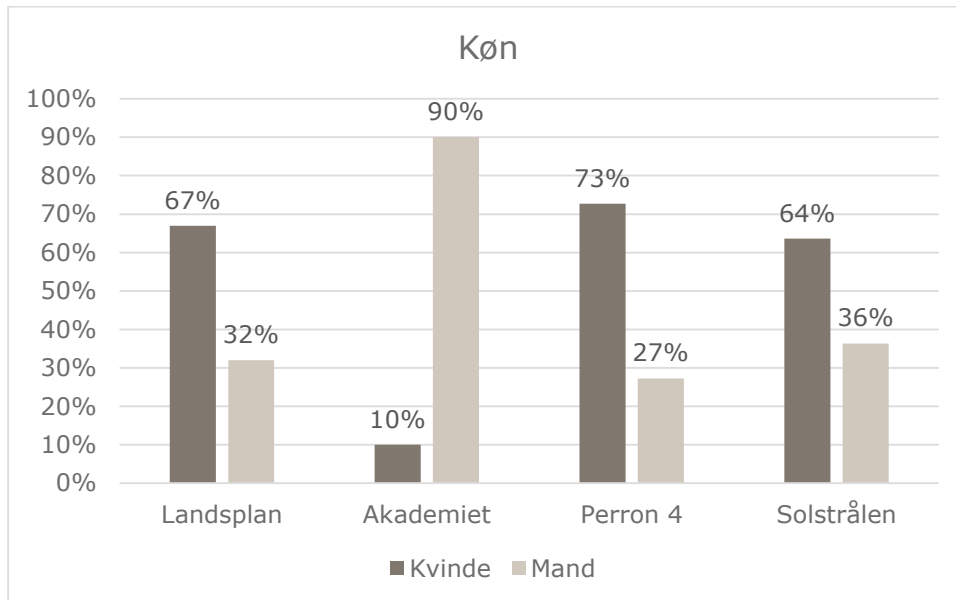
På tværs af forløbene på de tre væresteder, deltog og gennemførte lige dele mænd og kvinder. Samlet set har man således formået at nå en større andel mænd, en gruppe der ofte er vanskelig at nå i sundhedstilbud, end i ordinære LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurser, hvor kun 32 % er mænd, jf. Figur 1 nedenfor.

Mellem værestederne er der dog stor variation i fordelingen. Her fremgår det, at mens der har været en overvægt af kvinder på forløbene på Perron 4 og Solstrålen (hhv. 73 % og 64 %), har kursisterne på Akademiet været udgjort af 90 % mænd. Fordelingen af kønnene på Perron 4 og Solstrålen er således på niveau med den fordeling, der ses på landsplan af kursister på LÆR AT TACKLE kronisk sygdom,

¹⁰ Rådet for Socialt Udsattes undersøgelse af SUNDhed og SYgelighed blandt socialt udsatte i Danmark. SUSY Udsat 2012. Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2012 og udviklingen siden 2007. Undersøgelsen er baseret på selvadministrerede spørgeskemaer uddelt til socialt udsatte på ca. 140 herberger, væresteder, varmestuer, natcaféer, forsorgshjem og lignende sociale tilbud i mere end 40 danske byer. I alt har 1.157 personer besvaret spørgeskemaet.

mens det på Akademiet er lykkedes at en stor andel rekruttere mænd. Blandt udsatte generelt er der en overrepræsentation af mænd (71 %).¹¹

Figur 1 Kønfordeling på væresteder samt på landsplan. Landsplan: n=546 Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11

Alder

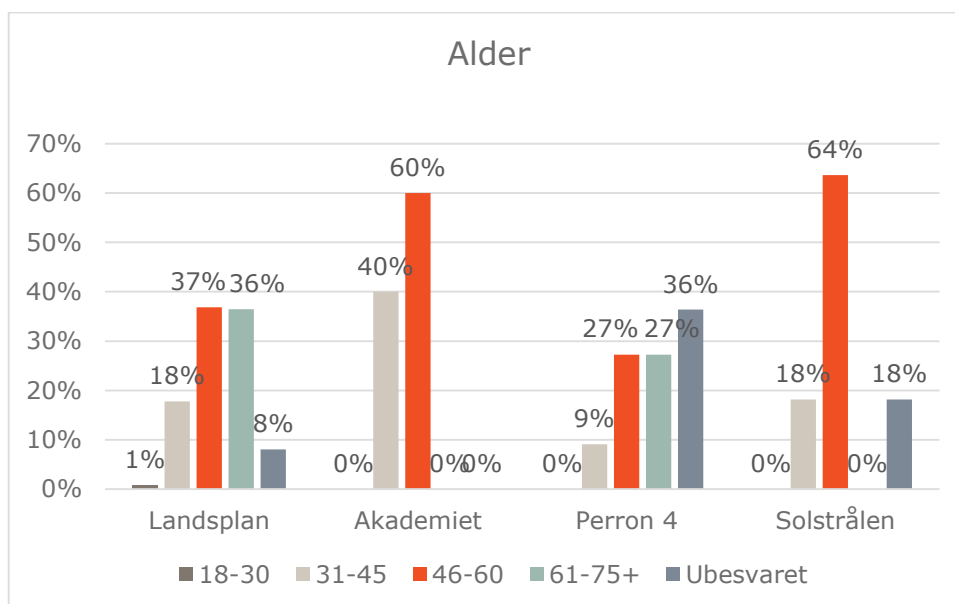
Figur 2 nedenfor viser den aldersmæssige fordeling af kursister på hver af værestederne, samt blandt kursister der har deltaget i det ordinære LÆR AT TACKLE-kursus i kommunalt regi på landsplan. Der har ikke umiddelbart været et mønster for de deltagende kursisters alder på de forskellige væresteder. Kursister på værestederne er generelt yngre, i gennemsnit 49 år, end kursister i de ordinære forløb (i gennemsnit 65 år).

Aldersprofilen for kursisterne på værestederne ligner tilnærmelsesvist den, der er fundet i andre undersøgelser af socialt udsatte¹², her er gennemsnitsalderen 46 år.

¹¹ Rådet for Socialt Udsattes undersøgelse af SUNDhed og SYgelighed blandt socialt udsatte i Danmark. SUSY Udsat 2012. Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2012 og udviklingen siden 2007.

¹² Rådet for Socialt Udsattes undersøgelse af SUNDhed og SYgelighed blandt socialt udsatte i Danmark. SUSY Udsat 2012. Sundhedsprofil for socialt udsatte i Danmark 2012 og udviklingen siden 2007.

Figur 2 Aldersfordeling på værestederne samt på landsplan. Landsplan: n=236, Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11

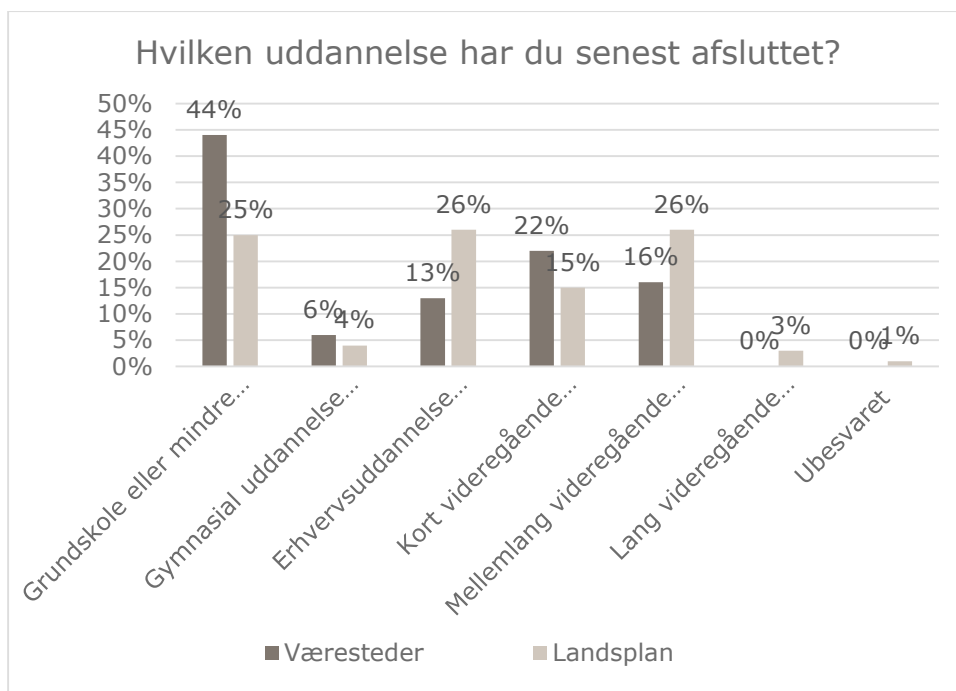

Uddannelse

Uddannelse er en stærk prædikator for sundhedstilstand og –adfærd¹³. Den samlede uddannelsesmæssige profil for kursisterne på værestederne viser at kursisterne generelt er lavtuddannede, og lavere uddannede end de kursister der har fulgt de ordinære forløb. Nedenfor ses kursisternes senest afsluttede uddannelse fordelt på væresteder, samt øvrige 'LÆR AT TACKLE kronisk sygdom'-kurser på landsplan.

¹³ Diderichsen, F, Andersen I, Manuel C. Ulighed i sundhed – årsager og indsatser. København: Sundhedsstyrelsen 2011.

Figur 3 Kursisternes uddannelsesniveau, fordelt på væresteder og på landsplan. Bemærk at procentdelene er relative, dvs. beregnet ud fra det enkelte værested. Der foreligger derfor en vis usikkerhed grundet de få deltagere. Landsplan: n= 235, væresteder: n=32

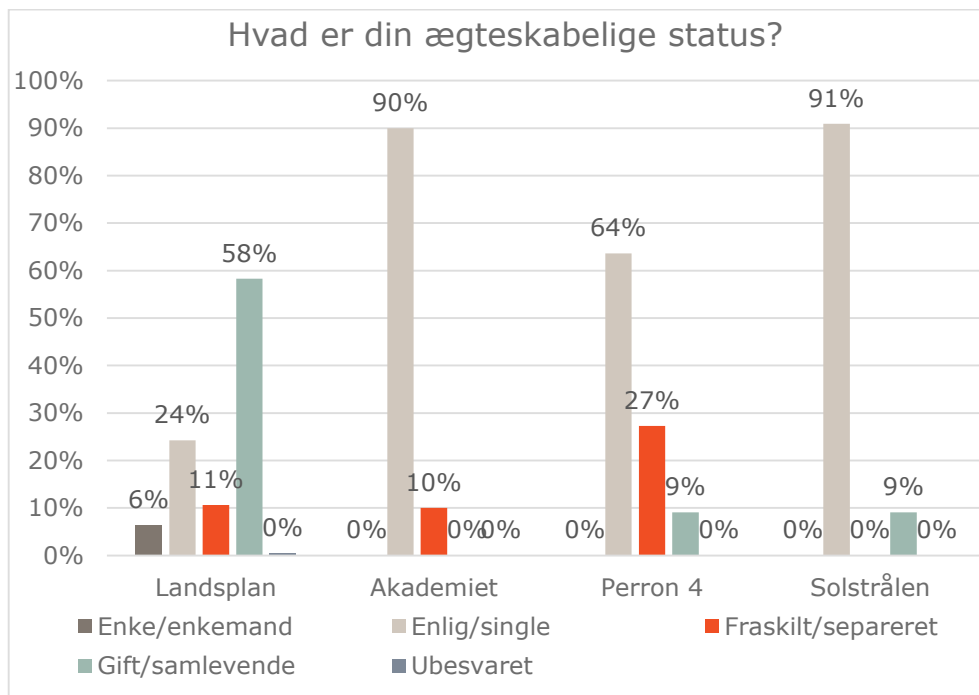
26 % af baggrundspopulationen har senest afsluttet en mellemlang videregående uddannelse, og 3 % af dem har afsluttet en lang. Tilsvarende har kun 16 % af kursisterne på værestederne senest afsluttet en mellemlang videregående uddannelse, og ingen har afsluttet en lang. Derimod har værestederne en langt højere andel af kursister, der senest har afsluttet et grundskoleforløb eller mindre – 44 % vs. 25 % blandt baggrundspopulationen. Dette stemmer godt overens med udsattes uddannelsesprofil generelt: Her har 56 % et maksimalt en 10. klasseeksamen.

Ægteskabelig status

Samlet set er 94 % af kursisterne på værestederne enten enlige, fraskilte eller separerede. Kun 6 % af kursisterne er gift eller samlevende. Til sammenligning er 58 % af baggrundspopulationen, der deltager i de ordinære LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurser gift eller samlevende. I Figur 4 nedenfor ses fordelingen af kursisternes ægteskabelige status på væresteder, samt for baggrundspopulationen.

Generelt for udsatte er 13 % gift eller samboende, 88 % er enlige eller har kæresten (ikke samboende).

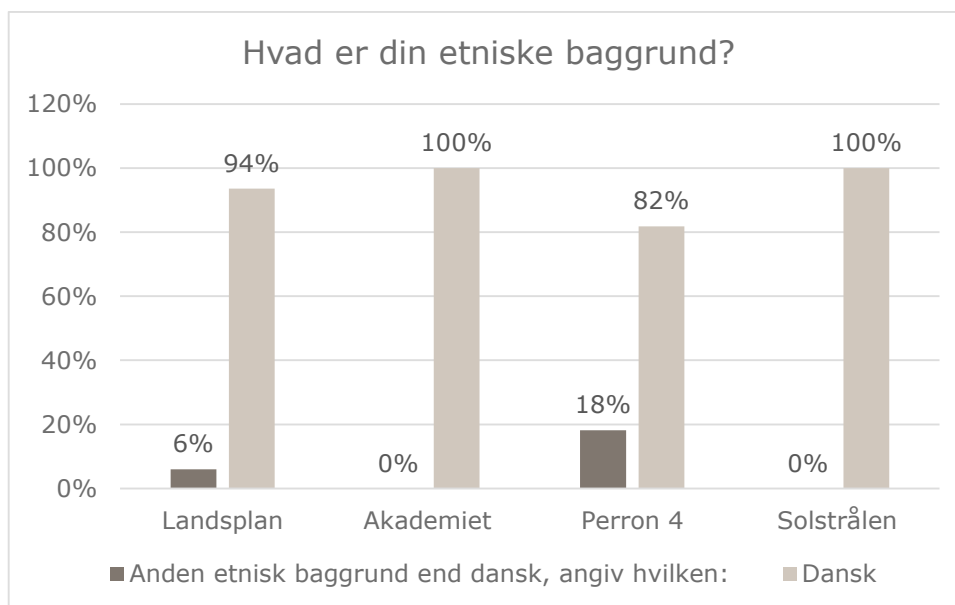
Figur 4 Ægteskabelig status fordelt på værestederne samt på landsplan. Landsplan: n=235
Værestederne: n=32

Etnicitet

I Figur 5 nedenfor ses kursisternes etniske baggrund fordelt på hvert værested, samt for baggrundspopulationen. Her ses en klar overvægt af etnisk danske kursister, både på værestederne og på landsplan. For værestederne gør det sig gældende, at samlet set 94 % af kursisterne er etniske danskere, mens de resterende kursister på Perron 4 er etniske grønlandere.

Figur 5 Etnisk baggrund. Landsplan: n=235, væresteder: n=32

Blandt baggrundspopulationen er også 94 % af kursisterne etniske danskere, mens de øvrige 6 % er af anden etnisk baggrund. Af denne gruppe udgør etniske tyrkere og etniske grønlandere majoriteten. Årsagen til, at kurserne på landsplan i

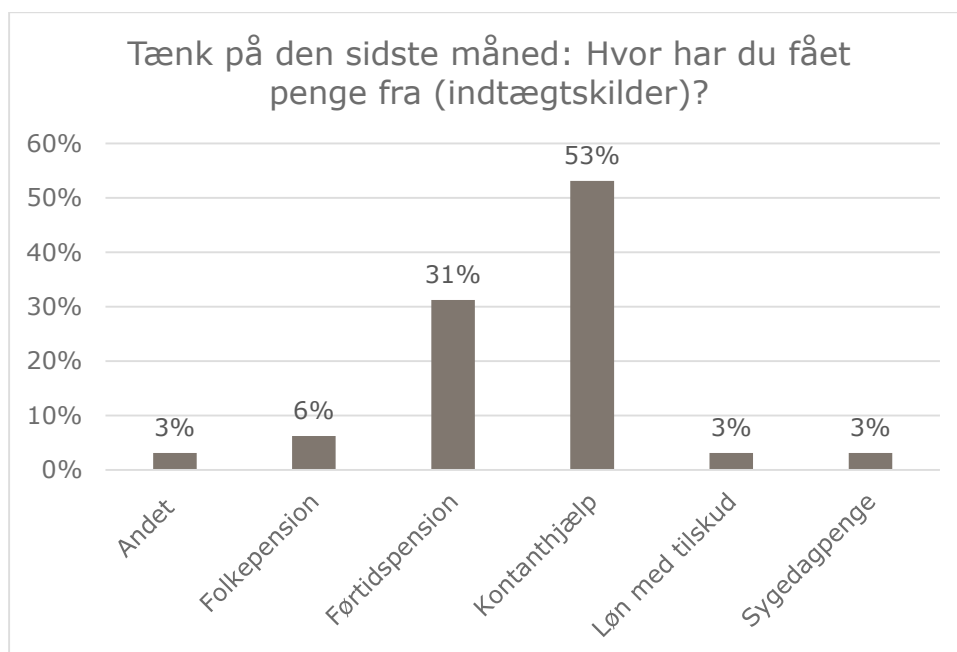
højere grad rummer tyrkere er muligvis, at en række LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurser tilbydes med tolkebistand. Samlet set er etnicitet i undersøgelsen svarende til baggrundsbefolkningen.

Der har ikke været efterspurgt tolkebistand på nogen af værestederne, selvom der har været afsat midler hertil. På Perron 4 har det, via en uddannet instruktør af grønlandsk herkomst, været muligt at oversætte visse dele af materialet, i tilfælde af, at det har været en udfordring for kursets grønlandske kursister. Desuden kan en forklaring på, at der ikke er andre etniciteter repræsenteret på kurserne være, at værestederne overvejende benyttes af etniske danskere og grønlandere.

Beskæftigelse

Figur 6 nedenfor viser kursisternes besvarelser på spørgsmålet om, hvilke indtægtskilder de har haft i den sidste måned. Størstedelen af kursisterne, 53 %, har angivet kontanthjælp som deres primære indtægtskilde. Alene 6 % er i en form for beskæftigelse: 3 % har angivet at deres indtægtskilde er løn med tilskud, og yderligere 3 % har angivet flexydelse (under andet) som primær indtægtskilde.

Figur 6 Primær indtægtskilde for kursister. Kursister: n=32

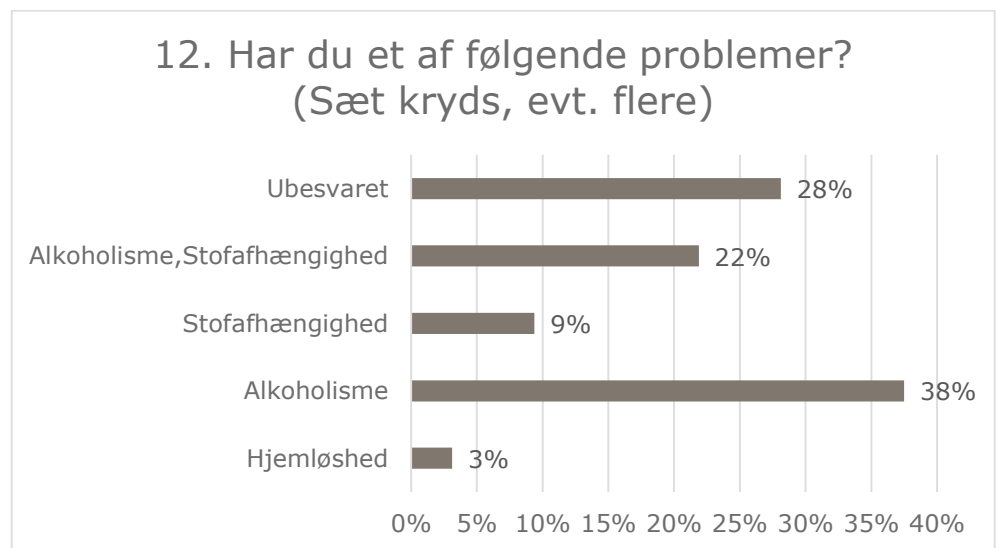
Til sammenligning har kun 2 % af baggrundspopulationen i de ordinære kurser angivet, at de modtager en kontanthjælpsydelse i spørgsmålet om, hvad deres nuværende beskæftigelse er¹⁴. 16 % af baggrundspopulationen har angivet at de er i arbejde¹⁵. Det kan derfor slutes, at en væsentlig større andel af baggrundspopulationen er i arbejde, og en væsentlig mindre andel er modtagere af en kontanthjælpsydelse.

Misbrug

I evalueringen har kursisterne angivet, hvor mange belastende livsomstændigheder – forstået som hhv. alkoholisme, stofafhængighed, hjemløshed – de har. Af Figur 7 fremgår det at 22 % både er afhængige af stoffer og alkohol. 9 % er afhængige af stoffer, og 38 % er afhængige af alkohol. 3 % (1 kursist) angiver at hjemløshed er et problem. En del har ladet spørgsmålet stå ubesvaret, og det kan tolkes som, at kursisten ikke har problemet, idet der ikke har været en 'nej' eller 'ingen'-kategori i spørgeskemaet.

Samlet set er gruppen dog meget belastet, 72 % har som minimum én belastende livsomstændighed. For SUSY Udsat er den tilsvarende andel 80 %.

Figur 7 Andel med én eller flere belastende livsomstændigheder (alkoholisme, stofafhængighed, hjemløshed) for kursister. N= 32.

Kronisk sygdom

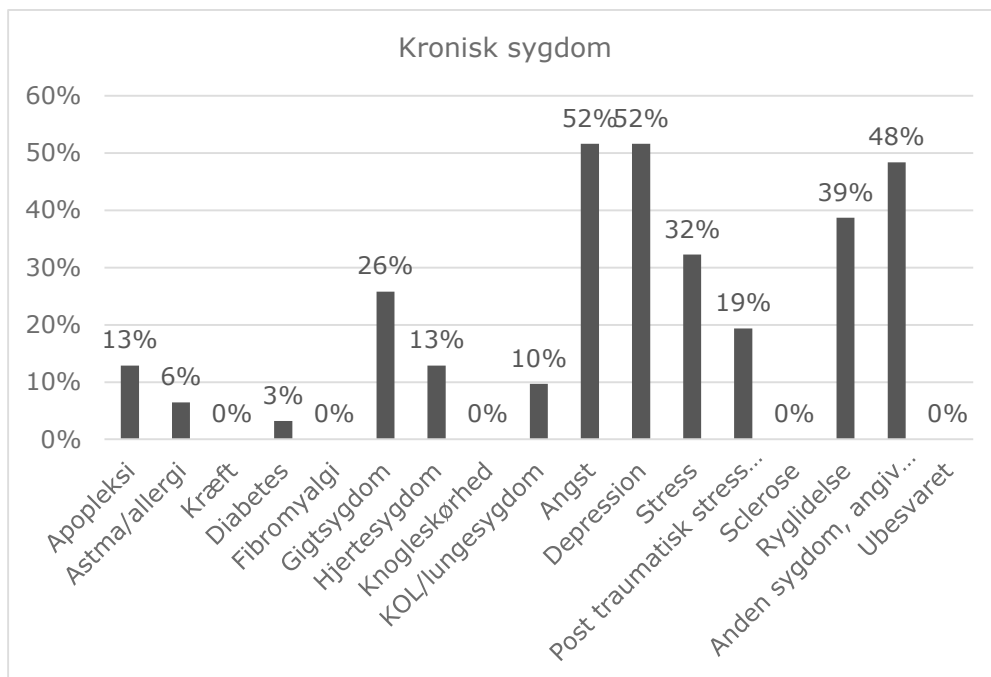
I Figur 8 nedenfor fremgår det, hvilke kroniske sygdomme kursisterne fra værestederne har. Over halvdelen angiver, at de lider af angst, og over halvdelen angiver at de lider af depression. Ca. en tredjedel lider af stress. Således fylder de psyki-

¹⁴ Bemærk at formuleringen på spørgsmålet om beskæftigelse for hhv. kursister på værestederne og øvrige kursister (baggrundspopulationen) er forskellig. Sammenligningen begrundes med, at hhv. indtægtskilde og beskæftigelse henviser til grundlæggende ens svarkategorier, omend der for baggrundspopulationen har været flere svarmuligheder.

¹⁵ Af øvrige svarkategorier og besvarelser på dette spørgsmål er: Efterløn (2 %), Folkepension (35 %), Førtidspension (13 %), Jobsøgende (2 %), Revalidering (1 %), Sygemeldt fra job (9 %), Sygemeldt fra ledighed (7 %), Under uddannelse (1 %), Anden beskæftigelse (10 %).

ske lidelser meget for målgruppen. Blandt de somatiske lidelser er det primært ryg-lidelser og gigtsygdomme der fylder. I kategorien 'andet' findes blandt andet mis-brug, leverbetændelse og kronisk mave-tarmbetændelse.

Figur 8 Fordeling af kroniske sygdomme på kursisterne. Det er muligt at angive mere end én kro-nisk sygdom. N=31.

Kursisterne har en svag socio-økon-omisk profil

Samlet set er kursisterne fra værestederne karakteriserede ved lav uddannelse, høj ledighed, civilstand som enlig og i højere grad mænd. Disse karakteristika ud-gør i sig selv, og i særdeleshed samlet, en negativ indflydelse på helbred og sund-hedsadfærd. I forhold til baggrundspopulationen er risikofaktorerne i langt højere grad repræsenteret hos kursisterne. Til gengæld stemmer risikofaktorerne godt overens med de, der findes hos SUSY-udsat populationen.

Ser man på sygeligheden, har kursisterne en høj grad af belastende livsomstæn-digheder og kronisk sygdom, primært psykiske lidelser. Således ses stress, angst, depression og post traumatisk stressyndrom hos en stor del af kursisterne.

På værestederne er der således rekrutteret en socialt belastet og syg gruppe, der ellers er vanskelig at nå i sundhedsfremmende og forebyggende tilbud.

Projektet er lykket med at rekruttere en udsat gruppe

Kursisternes socio-økonomiske baggrund er samlet set karakteriseret ved en række prædiktorer, der i sig selv og i særdeleshed samlet har negativ indflydelse på sundhed og sundhedsadfærd. For en række af den ovennævnte prædiktorer, ligner gruppen tilnærmelsesvist den, der er beskrevet i SUSY Udsat.

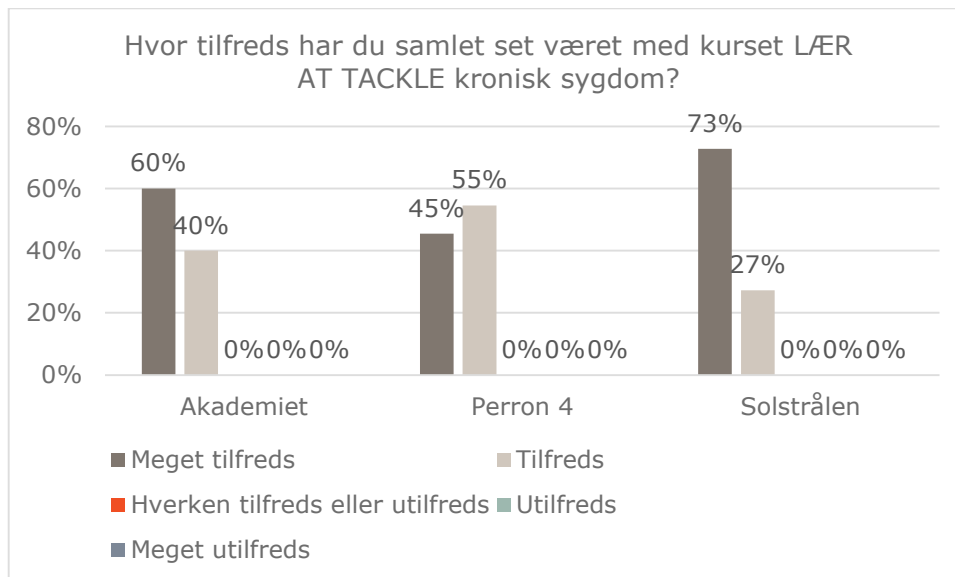
4.2 Kursisternes udbytte

Overordnet set har kursisterne på de tre væresteder været meget positive i deres vurdering af kurset. I det følgende præsenteres en række af de udsagn kursisterne har svaret på, som omhandler deres udbytte. Resten kan findes i Bilag A.

4.2.1 Alle kursisterne er tilfredse med forløbene

Alle kursister har tilkendegivet, at de har været tilfredse eller meget tilfredse med kurset. 59 % af kursisterne angivet, at de har været meget tilfredse, mens 41 % har været tilfredse. Figur 9 nedenfor viser den jævne fordeling på de forskellige væresteder.

Figur 9 Tilfredshed fordelt på væresteder. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11

Til sammenligning har 54 % af kursister på landsplan, der har deltaget i 'LÆR AT TACKLE kronisk sygdom', i kommunalt regi, besvaret, at de har været meget tilfredse med kurset, mens 32 % har svaret, at de var tilfredse. Således har en langt større andel af kursister på værestederne end kursisterne i baggrundspopulationen været tilfredse eller meget tilfredse.

I fokusgruppeinterviews med kursisterne blev det ligeledes tilkendegivet, at de i høj grad har fået udbytte af kurset.

'Jeg er kommet meget mere i balance med mig selv psykisk. Det har betydet utrolig meget for mig'. Kursist.

'Det [kurset] har givet mig nogle gode værktøjer til at få det bedre'. Kursist.

'Et spændende og givende kursus, der har fået sat fokus på mange livskvalitetsproblemer'. Kursist.

Kursets form synes at ramme værestedernes målgruppe særlig godt, måske fordi der her lykkes at skabe rammer for at etablere en relation til andre mennesker, og et rum for at åbne op for følelser der ellers ikke er blevet delt.

'De sidste 12-13 år har for mig ikke været sjove. Jeg har isoleret mig mere og mere. Har ikke selv været opsøgende, men der er heller ikke nogen, der har gjort mig opmærksom på det. Det her kom som sendt fra himlen, det går dybere end de andre aktiviteter'. Kursist.

Flere beskriver en systemskepsis, der grunder i dårlige erfaringer med kommunen og 'systemet'. Nogle kursister beskriver, at de havde en forventning om, at dette kursus var af samme kaliber. Denne forventning er dog blevet gjort til skamme her:

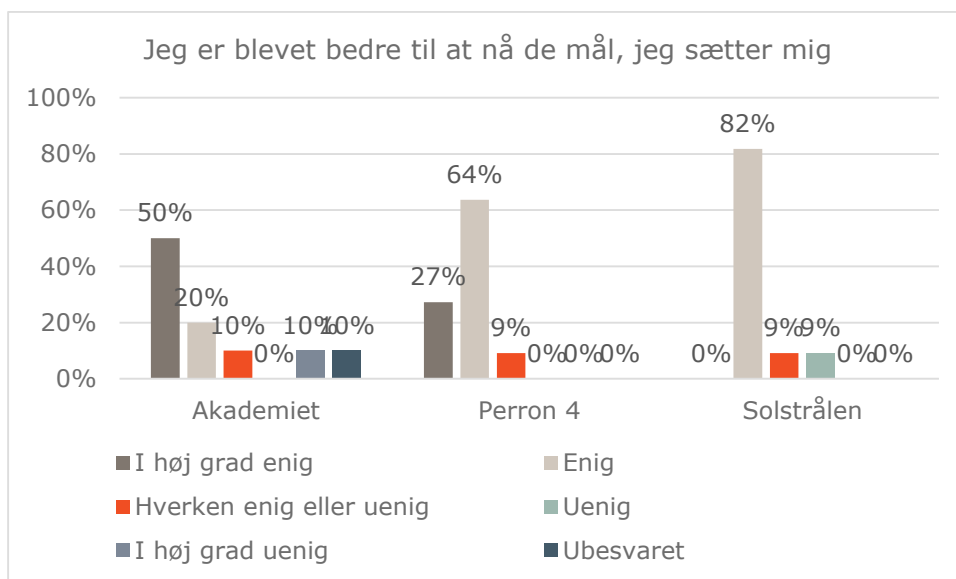
'Jeg havde ingen forventninger til kurset, kun dårlige erfaringer med kommunen. Men jeg blev positivt overrasket over engagementet og at folk bliver behandlet ordentligt'. Kursist.

4.2.2 Kursisterne er blevet bedre til at sætte mål og nå dem

Målsætning er centralt for at kunne mestre sin sygdom/hverdag, og har derfor været en vigtig del af forløbene.

Som det fremgår af Figur 10, hvor kursisterne blev bedt om at angive i hvor høj grad de var enige eller uenige i udsagnet 'Jeg er blevet bedre til at nå de mål, jeg sætter mig', har størstedelen, 81 %, af kursisterne på tværs af værestederne oplevet, at de er enige eller meget enige. Sammenholdes dette med baggrundspopulationen af kursister har 75 % angivet at de er enige eller i høj grad enige.

Figur 10 Opnåelse af mål, fordelt på væresteder. Akademiet n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11

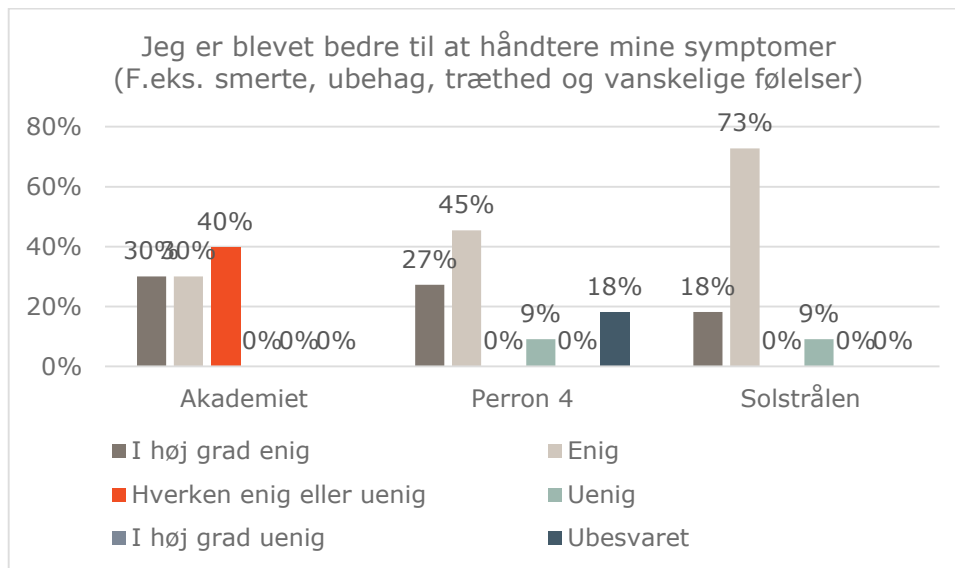

4.2.3 Symptomhåndtering

Symptomhåndtering er relevant ift. at lære hensigtsmæssig sundhedsadfærd og at reagere adækvat på symptomer. Kursisterne har svaret på udsagnet 'Jeg er blevet bedre til at håndtere mine symptomer', jf. i Figur 11 nedenfor. Samlet set er 75 % af respondenterne enten enige eller i høj grad enige i, at de er blevet bedre til at håndtere deres symptomer som resultat af deres deltagelse i kurset, og særligt på Solstrålen har kursisterne været enige i, at de er blevet bedre hertil.

Blandt de ordinære kursister på LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurserne er 70 % af kursisterne enige eller meget enige i udsagnet.

Figur 11 Håndtering af symptomer fordelt på væresteder. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11

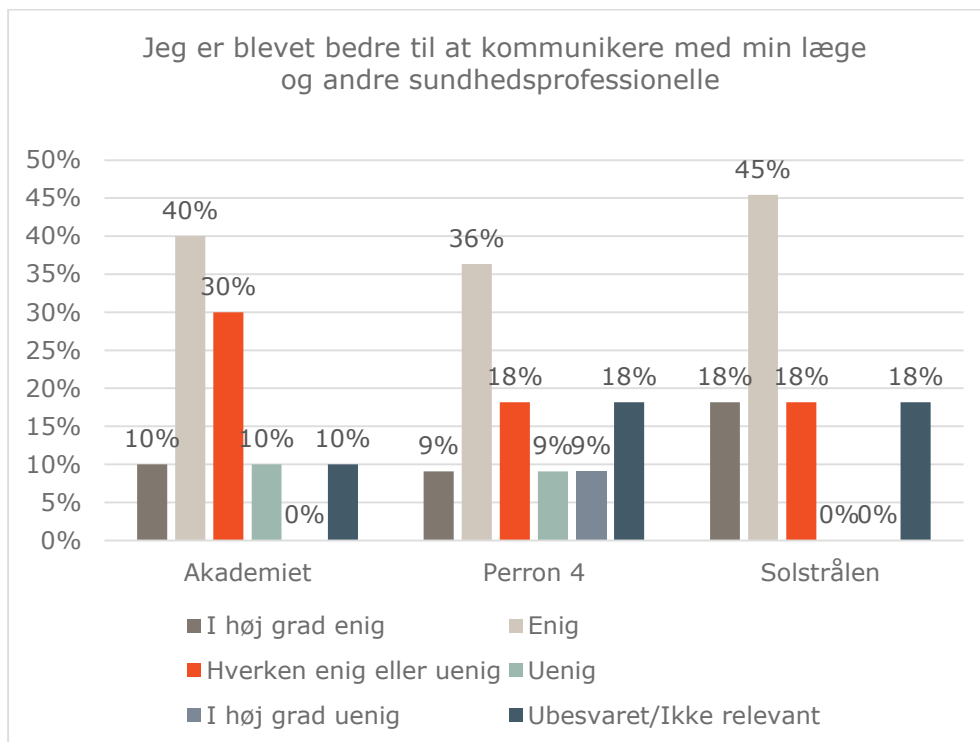
4.2.4 Bedre kommunikation med sundhedsprofessionelle

Health literacy¹⁶ er en egenskab der i stigende grad er vigtig i forhold til at navigere i et stadigt mere komplekst sundhedsvæsen.

Flere kursister har givet udtryk for, at deres kommunikation med sundhedsprofessionelle er blevet forbedret som resultat af deres deltagelse i kurset. Kursisternes respons på udsagnet 'Jeg er blevet bedre til at kommunikere med min læge og andre sundhedsprofessionelle', som kan ses i Figur 12 nedenfor, var således overordnet positivt. Samlet set har 54 % af kursisterne erklæret sig enige eller i høj grad enige i udsagnet, mens en mindre andel, 9 %, har erklæret sig uenige eller i høj grad uenige i udsagnet. For baggrundspopulationen er 41 % enige eller meget enige i udsagnet.

¹⁶ Begrebet oversættes nogle gange med Sundhedskompetencer. Se Health literacy. Begrebet, konsekvenser og mulige interventioner. Notat udarbejdet for Sundhedsstyrelsen, 2009.

Figur 12 Kommunikation fordelt på væresteder. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11

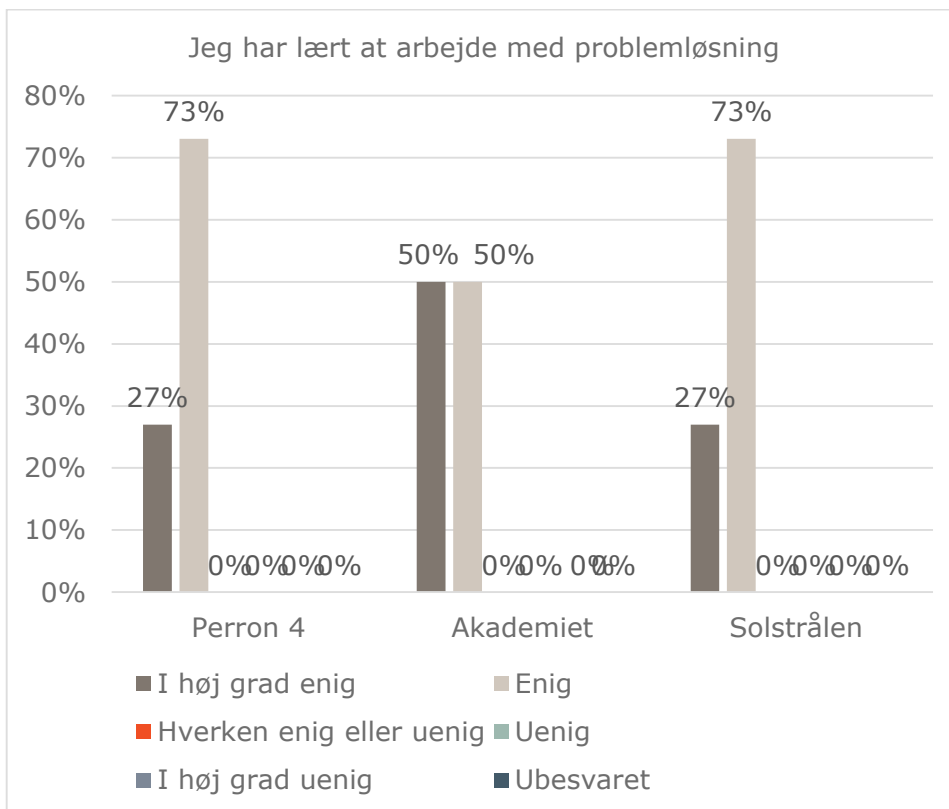

Betragtes besvarelserne for hvert værested, fremgår det, at majoriteten af kursisterne på væresteder føler, at de er blevet bedre til at kommunikere med sundhedsprofessionelle. En mindre del af kursisterne på både Perron 4 og Akademiet er dog uenige eller i høj grad uenige i udsagnet.

4.2.5 Problemløsning

Som det fremgår af Figur 13 nedenfor, er samtlige kursister enten enige eller i høj grad enige i udsagnet: 'Jeg har lært at arbejde med problemløsning'. Samlet set er 100 % således enige eller i høj grad enige. For baggrundspopulationen er den tilsvarende andel 80 %.

Figur 13 Problemløsning fordelt på væresteder. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11

Samlet set har kursisterne i høj grad været tilfredse med kurset, ligesom de har fået et stort udbytte af det. Sammenligner man med kursisterne på de ordinære LÆR AT TACKLE kronisk sygdom-kurser har de endda fået mere ud af det.

4.3 Rekruttering af kursister

Kurserne retter sig mod en gruppe, som er sårbar og som erfaringsvist er svære at rekruttere og fastholde. Det er derfor relevant at undersøge, hvordan rekrutteringen er foregået, hvor stor gennemførelsesprocenten er og hvilke tiltag der har været fremmende for fastholdelse.

Samlet set har der været rekrutteret i gennemsnit 7,4 kursister pr. kursus på værestederne, og i gennemsnit har 4,2 gennemført, dvs. gennemførelsesprocenten er 57 % (se afsnit 3.2). Dette skal ses i lyset af, at kurset har seks moduler og stiller en række både boglige og kognitive krav til kursisterne.

Rekrutteringsmateriale

Alle værestederne har anvendt skriftligt rekrutteringsmateriale, i form af Komiteen for Sundhedsoplysningens plakater og postkort som er udarbejdet på baggrund af input fra medarbejdere og brugere af de tre væresteder på en indledende workshop i projektet. Disse er blevet ophængt og distribueret på de væresteder der indgik i projektet, samt til øvrige væresteder som af koordinatorene er blevet vurderet at være relevant i forhold til at rekruttere målgruppen.

Mund til mund

Flere af kursisterne beskriver, at de har set rekrutteringsmaterialet. De beskriver dog at en række mere ikke-formaliserede rekrutteringsmetoder i langt højere grad har været virksomme for beslutningen om at deltage.

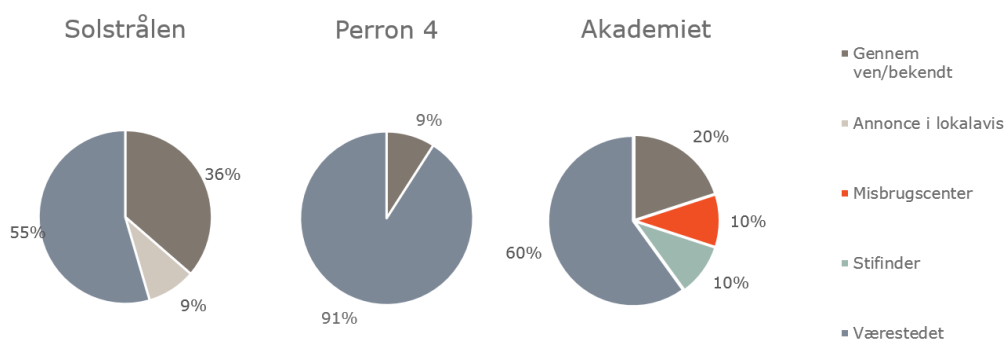
Rekrutteringsgrundlag

Overordnet set er rekrutteringen af kursister på Perron 4 sket blandt brugere af værestedet på nær et par stykker, mens kursister på Akademiet og Solstrålen er rekrutteret både blandt brugere af de pågældende væresteder, og på øvrige væresteder i de pågældende kommuner. Størstedelen af kursisterne er rekrutteret på værestedet, mellem 55 % og 91 %, jf. Figur 14 nedenfor.

Både professionelle instruktører og brugerinstruktører har været aktive i forhold til at fortælle om kurserne i forbindelse med andre aktiviteter på værestedet eller i caféerne. Flere af kursisterne foreslår, endvidere at man anvender sociale medier og reklamerer for tilbuddet på Facebook ved at 'like' Facebookgruppen.

Den næststørste rekrutteringskanal har været venner og bekendte. Særlig på Solstrålen angiver en stor del, 36 %, af kursisterne, at de har hørt om kurset via venner eller bekendte. Denne form for rekruttering er blevet mere udbredt i takt med, at flere kursister har gennemført.

Figur 14 Svar på spørgsmålet 'Hvor har du hørt om kurset?', fordelt på væresteder. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11. Stifinder er et andet værested i Fredericia.

Samlet set er den relationsbaserede rekruttering afgørende for at rekruttere værestedsbrugerne. Få (én) værestedsbrugerne angiver, at det er avisannoncer, der har tiltrukket dem.

Brugernes kendskab til væresteder og personale er centralt

Den omstændighed, at kursisterne, som brugere af værestederne, allerede før forløbenes start havde et kendskab til stedet og stedets medarbejdere, samt til potentielle med-kursister, har også været en betydelig faktor i rekrutteringen. Dette har betydet at rammerne for kurset har været trygge, og at både instruktører og koordinatører har været velkendte for brugerne.

'Det at man kender instruktør x og y har været afgørende. Man kan godt gå i baglås hvis man sidder i sundhedscenteret.' Kursist.

En kursist nævner, at det er en stor fordel at kurset ligger i værestedets regi og ikke i sundhedscenteret.

'Vi er alle enige om, at vi aldrig ville have kunne overvinde os selv til at tage på sundhedscentret, så jeg håber meget, at der fremover vil blive afholdt kurser på Perron 4, så andre får samme mulighed, som vi har været heldige at få'. Kursist.

En anden kursist udtaler:

'Hvis man er lidt tilbageholdende, er det vigtigt at kurset afholdes her [og ikke i sundhedscenteret]'. Kursist.

Værestederne spiller således en særlig rolle for målgruppen, fordi der her er en helt særlig mulighed for at skabe relationer og tillid mellem medarbejdere og brugere, fordi værestedet er rummeligt og ikke stiller samme type krav til brugerne som øvrige offentlige instanser.

Medarbejdernes kendskab til brugere er centralt

Omvendt har medarbejdernes kendskab til brugerne også været fordelagtigt for rekrutteringen, i og med at de har haft et forhåndskendskab til, og viden om, hvilke brugere der kunne være interesserede i at deltage og for hvilke brugere forløbet kunne have relevans. De har også haft et kendskab til de øvrige væresteder og lokaliteter, som brugerne frekventerede, og derved har kunnet skabe en bred rekrutteringsplatform.

Kendskabet til brugerne har også i nogle tilfælde betydet at medarbejderne har undladt at spørge de, der ikke vurderedes at kunne håndtere kurset.

På Akademiet og Solstrålen, hvor koordinator ikke har haft det personlige kendskab til brugerne, har det primært været brugerinstruktørerne, der har forestået rekrutteringen. Den aktive, relationsbaserede indsats fra koordinatorerne og instruktørerne har været gennemgående, og har overordnet set haft en væsentlig betydning for rekrutteringen af kursister.

Rekruttering i øvrige kommunale instanser

På Akademiet havde koordinatoren for forløbene informeret fagpersoner i øvrige af kommunens indsatser for målgruppen (misbrugere) om forløbet, og således var nogle kursister rekrutteret ad denne vej.

Samlet set er det COWIs vurdering, at de personlige relationer er det vigtigste greb i rekrutteringen af værestedsbrugere – vigtigere end pjecer og plakater. Det gælder relationen mellem instruktør og værestedsbruger, koordinator og værestedsbruger og/eller mellem værestedsbrugere. I forhold til den rekruttering, der foregår mellem værestedsbrugere, vil en fortsat gennemførelse af kurset bevirke at ordet spredt sig som ringe i vandet: Jo flere kursister, der har haft udbytte af kurserne og fortæller om det, jo flere værestedsbrugere vil være interesserede i at deltage fremadrettet. Fremadrettet kan man skærpe brugen af den relationelle rekrutteringsform ved at udvide den til medarbejdere i andre væresteder og i andre relevante arenaer såsom jobcenter og misbrugscenter. Der kan med fordel etableres samarbejdsenheder imellem mhp. at øge rekrutteringsgrundlaget. Det skriftlige materiale kan ikke stå alene, men fungerer som supplement til den relationelle rekruttering. Endvidere kan de sociale medier med fordel bruges mere aktivt til rekruttering.

Rekrutteringsperioden har været kort

For Akademiet/Solstrålen påpeger instruktørerne at rekrutteringsperioden for de enkelte kurser har været for kort – blandt andet fordi et kursus startede op umiddelbart efter en sommerferie, hvor der ikke var tænkt i rekrutteringsbaner. Hvis der havde været længere tid til rekruttering, ville der sandsynligvis have været flere, der var kommet med på kurserne. Desuden har der i projektet været en målsætning om at gennemføre tre kurser inden for projektets tidsramme. Det relativt stramme program kan til dels tilskrives denne ramme for projektet og forlængelse af den indledende rekruttering af instruktører.

Inklusionskriterier

Det har fra starten af projektet været afstemt, at man på værestederne har optaget kursister, der ikke nødvendigvis opfyldte alle rekrutteringskriterier for LÆR AT TACKLE kronisk sygdom. Alle, der gerne ville være med, har kunne få lov, og man har således ikke anvendt inklusionskriterier til rekrutteringen.

På alle værestederne har man italesat kurset som metoder til at tackle livet/mestring, og holdningen har været, at det at have et misbrug eller en udfordrende livssituation på lige fod med en kronisk sygdom kræver redskaber til at tackle. Mange af værestedsbrugerne er præget af deres (tidligere) misbrug og psykisk sygdom – evt. uerkendte.

LÆR AT TACKLE angst og depression

Der blev i interviewene talt om, hvorvidt det ville være relevant at undervise i LÆR AT TACKLE angst og depression, og det nævnes helt klart som en mulighed af koordinatorene og af én af brugerinstruktørerne. Omvendt er der også en bekymring for, om man i så fald udelukker nogen. Det er vurderingen at det favner bredere at rekruttere til et LÆR AT TACKLE livet-tema.

Fremadrettet vil det være relevant at anvende inklusionskriterierne i deres brede forstand, og at kalde kurset LÆR AT TACKLE livet. COWI anbefaler systematisk at gennemføre en forsamling med kursisterne, hvor arten af sygdom/lidelse eller livssituation søges afdækket.

Kultur og rammer for kurserne

Det nævnes på Akademiet, at rammerne og kulturen for kurset har været vigtigt at gøre tydelig over for kursisterne ved opstart og i løbet af kurset. F.eks. har én kursist haft sin datter med, og en anden har gjort tilnærmelser til instruktøren. Her er det blevet gjort meget klart hvad man kan og ikke kan tillade sig inden for rammerne.

'Det er en svær balance at få skabt tydelige rammer og samtidig ikke at få skræmt kursisterne væk.' Instruktør.

Udfordringen i rekrutteringen af kursister kan, med reference til ovenstående beskrivelse af rekrutteringsprocessen på værestederne, ikke siges at ligge i den indsats der fra værestedernes side er lagt heri. Derimod kan den formodes at findes i målgruppens ustabilitet, mangel på ressourcer, samt fysisk og psykisk overskud, der, som tidligere nævnt, er tungen på vægtskålen i rekrutteringsspørgsmålet. Det har været centralt at rekrutteringen er relationsbaseret, pjecer og plakater er sekundære i den henseende.

Tidsmæssigt bør kurserne afvikles med større afstand end i projektperioden.

4.3.1 Overvejelser om brugermålgruppe og værestedernes karakter

Sammensætning af eks'ere og aktive

Værestedernes brugermålgruppe afstedkom også nogle særlige omstændigheder for kurserne, i og med at denne gruppe består af både aktive misbrugere eller eksmisbrugere af rusmidler, det værende alkohol eller stoffer. Dette forhold oplevedes både som en fordel og en ulempe. Perron 4s brugere er udelukkende aktive misbrugere, så her var det ikke en omstændighed der havde nogen indflydelse. På nogle af forløbene på Akademiet og Solstrålen var der både aktive misbrugere og eksmisbrugere, og der blev ikke skelnet mellem disse grupper på kurset.

Dette oplevedes af koordinatoren for forløbene som en fordel, i og med at kursisterne på denne måde kunne inspirere hinanden, og lære af hinanden. Af samme årsag var koordinatoren helt åben over for et nærmere samarbejde med misbrugscenteret.

Kursisterne – der var eks-misbrugere af alkohol - på Solstrålen udtalte dog en vis skepsis for at deltage på samme hold som en aktiv alkoholmisbruger. Der var startet en aktiv alkoholmisbruger på deres hold, som holdt op. Om dette beskrev kursisterne:

'Jeg kender ikke årsagerne til, at han holdt op, men jeg tror han følte sig udenfor. Jeg ville ikke have været med, hvis der også var aktive alkoholikere. Det dræner. Jeg er ikke ked af, at vedkommende ikke kommer mere. Han kunne ikke tage imod råd.... Jeg vil ikke være med til at blande – det har jeg været ædru for længe til.'
Kursist.

Der er derfor både oplevelser af kombinationen af kursister med eller uden et aktiv misbrug som positivt og negativt.

Konflikt

Umiddelbart efter COWIs interviews opstod en kontrovers mellem to kursister; én var ny-clean og én havde været clean i længere tid.

Case 1 Konflikt i Solstrålen.

På det tredje og sidste forløb afholdt i Solstråle-regi, opstod en konflikt mellem to kursister. Den ene kursist (kursist 1) provokeredes tilsyneladende under undervisningen af den anden kursists (kursist 2) gentagende afbrydelser, hvilket resulterede i en direkte verbal konfrontation, hvori begge parter udviste truende adfærd.

Herpå blev begge parter, på koordinatorens opfordring eskorteret ud af hver deres udgang, for at undgå en fysisk konfrontation. Koordinatoren, som var til stede under episoden valgte at undervisningen skulle fortsætte. En kvinde på holdet var dog så påvirket af episoden at hun tog hjem. Kursist 2 bliver beskrevet af koordinatoren som 'ny-clean' (bruger der for nyligt er stoppet med at være aktiv misbruger), og som følge deraf "let-påvirkelig og urolig". Kursist 1 er eks-misbruger.

Efter episoden havde fundet sted besluttede koordinatoren at de to involverede kursister ikke kunne fortsætte på holdet. Denne beslutning informerede hun dem, og alle øvrige kursister om, og tilbagemeldingen fra flere af de tilbageværende kursister var, at de ikke ønskede at fortsætte på holdet hvis de to involverede kursister

fik lov at fortsætte. Kursist 1 var ikke enig i denne beslutning mens kursist 2 havde forståelse for nødvendigheden omstændighederne taget i betragtning.

Selvom selve misbruget ikke var årsagen til at konflikten opstod, var en af kursisterne tydeligt påvirket af sin afvænnning, og dette var en væsentlig konflikteskalerende faktor. Medarbejderinstruktørerne har ikke fundet undervisning og håndteringen af hold bestående af både eksmisbrugere og misbrugere problematisk, men her skal understreges, at medarbejderinstruktørerne, i kraft af deres uddannelse, er anderledes rustet til potentielle konflikter end brugerinstruktørerne måtte være. I en eftertænkning er det klart for koordinator, at brugerinstruktørerne ikke skal undervise alene med kursisterne uden en professionel instruktør.

Mens der ikke er nogen klar konklusion på, om eksmisbrugere (måske særlig ny-clean/ny-tørlagte) og aktive misbrugere kan deltage i samme kursus, er det anbefalingen, at der i forbindelse med rekrutteringen sker en forsamling med en grundig vurdering af den enkeltes mentale tilstand, og en forventningsafstemning om kurset.

Desuden er det anbefalingen, at brugerinstruktører ikke underviser alene. Dels af sikkerhedsmæssige årsager, jf. ovenstående episode, men også fordi brugerne trods alt er mere sårbare og at man derfor i højere grad risikerer at de falder fra.

4.4 Initiativer til at sikre fremmøde

Ustabil deltagerantal

Som beskrevet i afsnit 3.2 har der været et meget varierende deltagerantal på de afholdte forløb. Nogle kurser er startet op med blot fire deltagere. Det højeste antal startende deltagere er ti. Et tredje kursusforløb på Akademiet måtte stoppe, grundet lavt fremmøde blandt kursisterne.

På tværs af de tre væresteder anvendtes forskellige metoder i forbindelse med fastholdelse og sikring af fremmøde på værestederne, og dette afspejler i nogen grad organiseringen og de rammer som hver af stederne har for deres brugere.

Motivation

Den største drivkraft for at deltage i kurset vurderes at være motivationen for at lære at mestre sit liv. De (gennemførende) kursister, vi har talt med, har været meget glade og taknemmelige for at deltage i kurset. Det har været vigtigt for dem at komme, og de har i høj grad prioriteret deltagelsen.

'Man bliver afhængig af det.' Kursist.

'Hvert modul motiverer én til at komme til det næste.' Kursist.

'Det føles forkert ikke at dukke op.' Kursist.

'Var syg hele weekenden, men skulle bare med til det her.' Kursist med slem forkølelse.

Kontakt når kursisterne var fraværende	<p>Udover at forsøge at fastholde motivationen anvendtes på Akademiet og Solstrålen faste procedurer ved fravær, med henblik på fastholdelse. I tilfælde af fravær kontaktede koordinatoren kursisterne, og spurgte ind til årsager for fravær.</p> <p>På Perron 4 har der ikke været faste procedurer for fastholdelse, og dette har ifølge koordinatorene været af hensyn til kursisterne, da de ikke har ønsket at lægge et pres på gruppen. Instruktørerne møder løbende kursisterne på værestedet, og her har de spurgt til deltagelsen. Som det fremgår af afsnit 3.1 har der været et mindre frafald på Perron 4 i forhold til de øvrige væresteder, og denne nære relation kan måske være forklaringen. Da tallene er meget små, er det dog ikke muligt at sige noget fast herom.</p>
Anerkendelse	<p>Det beskrives af instruktørerne, at deres anerkendelse af kursisterne og deres deltagelse er vigtig. På Akademiet/Solstrålen har koordinatoren også som anerkendelse af kursisters arbejde udarbejdet et kursusbevis, der sammen med Komiteen for Sundhedsoplysning nøglering med LÆR AT TACKLE-logoet på uddeles ved en festlig afslutning på kurset. Det har været en kæmpe succes.</p> <p>En instruktør beskrev endvidere at en kursist var 'vokset' idet mappen med kursus-papirer, kursusbogen, samt 'frokostmødet' gav ham et udtryk af at være og at skulle noget vigtigt.</p>
Rammer	<p>På alle væresteder gav koordinatoren udtryk for, at det er virksomt at sørge for at faciliteter og rammer er attraktive, og erfaringen er her, at elementer såsom frokost, og placeringen af kursusaktiviteter i værestedets personalelokaler, har været med til at sikre et stabilt fremmøde under kursernes varighed.</p> <p>De fysiske rammer for kurserne er både af koordinatoren og kursister på begge væresteder blevet fremhævet som et vigtigt grundlag for etablering af tryghed for kursisterne. På Perron 4, hvor kursisterne er vant til at komme i det daglige, fremhævedes særligt afholdelse af kurserne i velkendte lokaler, på steder som kursisterne er vant til at frekventere og trygge ved. For de interviewede kursister på Akademiet (kursisterne var ikke normalt tilknyttet Akademiet) var det dog ikke så afgørende hvor stedet var, men det var rart at det var let tilgængeligt. Herudover fremhævede koordinatoren for Akademiet/Solstrålen, at hun fandt, at det havde været en afgørende faktor, at rammerne i sig selv var med til at etablere denne tryghed for kursisterne.</p>
Forplejning	<p>På alle kurser blev forplejning tilbudt, i form af kaffe, the, morgenmad/frokost (afhængigt af tidspunktet for afholdelsen) og i nogle tilfælde frugt og andre former for snacks. Koordinatorerne gav udtryk for, at forplejningen på kurserne havde en positiv indvirkning på kursisterne og deres fremmøde. Kursisterne selv fremhæver forplejningen som et 'ekstra pift', men ikke som en nødvendighed for at møde op.</p>
Tidspunkt	<p>Tid oplevedes også som en afgørende faktor i forhold til fremmøde. For flere kursister afhang deltagelse i kurset nemlig af tidspunktet for afholdelse. Der var flere årsager til dette, af hvilke den primære var job eller jobprøvning. På Perron 4 oplevedes det af koordinatorene, at hvis kurset blev lagt om morgenen, så var der færre der dukkede op. Omvendt oplevede de samme udfordring hvis de placerede kurset</p>

for sent på eftermiddagen. Koordinatorerne havde succes med at lægge kurset midt på dagen, med start kl. 12.

På Akademiet afholdtes flere kurser sideløbende, i og med at kurserne for de af kommunens væresteder som deltog i projektet, alle blev afholdt på Akademiet. Derfor havde de mulighed for at tilbyde både morgen og eftermiddagskurser. Således kunne både de, der havde andre forpligtelser, eller udfordringer i en eller anden form i forbindelse med at møde op på et bestemt tidspunkt, deltage. Denne fleksibilitet er dog opstået i forbindelse med den særlige omstændighed, at alle kurserne for værestederne i projektet i kommunen afholdtes samlet.

Transport

Generelt set opfattede de interviewede kursister ikke transport til og fra kurserne som et problem. De fleste boede i nærområdet. På Perron 4 bestod kursister af brugere der frekventerede værestedet ofte i andre forbindelser, om som derfor havde deres vante gang på stedet.

På Akademiet og Solstrålen angav nogle af kursisterne, der var bosat uden for centrum, at det var nødvendigt at have adgang til en bil, da der var langt mellem busafgangene til og fra værestedet fra denne kursisters bopæl. To kursister på Akademiet havde fast bopæl i Middelfart, og var også afhængige af kørelejlighed. Dette havde dog ikke været et problem for dem under forløbet.

Koordinatoren for forløbene på Akademiet gav udtryk for, at transport overordnet set ikke havde været et problem under forløbet, men at, skulle det vise sig at blive problematisk fremover, så havde værestedet et køretøj til rådighed som kunne anvendes til afhentning og aflevering af kursister før og efter kursusundervisning.

4.5 Årsager til frafald

Der har – trods alt – været et betydeligt frafald i forbindelse med kurserne, i alt 57 %. I dette afsnit vil årsager til frafald blandt kursisterne på de tre væresteder blive gennemgået.

Gennemgangen bygger på data fra en spørgeskemaundersøgelse, som kursisterne blev bedt om at udfylde ved frafald. I undersøgelsen deltog fire respondenter. Desuden bygger det på et interview med en enkelt frafalden kursist fra Solstrålen, samt interviews med koordinatoren og instruktører for forløbene.

Manglende overskud

Flere af de frafaldne kursister samt instruktører/koordinatoren har udtrykt, at en væsentlig del af årsagen til kursisternes frafald er et manglende overskud i forskellige former, heriblandt smerter, koncentrationsbesvær, og problemer med at tage sig sammen til at møde op til undervisningen. Denne årsag kan, blandt andre, tilskrives målgruppens kroniske lidelser, herunder både psykiske og fysiske, samt den sårbare position målgruppen har i kraft af deres tidligere eller eksisterende misbrug.

Ingen ny viden

Nogle kursister har angivet årsagen til deres frafald som værende, at de ikke følte at de fik ny viden på kurset. En kursist gav således følgende begrundelse for sit frafald:

"Kurset gav mig ingen ny viden. Kurset gav mig ingen nye redskaber eller færdigheder".

En anden kursist gav en lignende begrundelse:

"Kurset indeholdt gammelt stof i forhold til den viden jeg havde uden kurset".

En kursist forklarede, at der blandt kurssets målgruppe er flere der, grundet tidligere behandling for en kronisk lidelse eller et misbrug, allerede er blevet introduceret for den viden og de redskaber der indgår i forløbet. En afklaring heraf før opstarten af kurset vil kunne sikre forventningsafstemning heraf.

Manglende sundhedsfaglighed i undervisningen

Nogle frafaldne kursister efterspørger sundhedsfaglige undervisere, såsom læger og sygeplejersker. Dette strider mod LÆR AT TACKLE-kursernes princip om, at kurssets instruktører netop ikke skal repræsentere sundhedssystemet, men være folk, der selv har erfaring med den sygdom eller problematik som kurset omhandler. Denne efterspørgsel vidner derfor om en utilstrækkelig forventningsafstemning mellem kursisten og koordinatoren inden kurssets begyndelse, hvor dette princip og hensigten dermed kunne forklares. Dette kunne eksempelvis ske i den anbefalede forsamtale.

Manglende behov

Nogle kursister begrundede deres frafald med, at de ikke havde et behov for at arbejde med de problematikker som kurset adresserer. En kursist fra Akademiet udtaler:

'Indholdet var udmærket, men dog ikke brugbart i min situation'. Kursist.

Forpligtelser

På Perron 4 faldt en enkelt kursist fra, angiveligt fordi det, at hun ikke kunne leve op til de mål hun havde sat i forbindelse med udarbejdelsen af en personlig handlingsplan, var for stort et nederlag. Også på Akademiet oplevedes frafald i forbindelse med kurssets indhold.

Praktiske årsager

Ifølge koordinatorene og instruktørerne er en del kursister faldet fra grundet undervisningstidspunkt. Dette skyldtes i nogle tilfælde, at en kursist påbegyndte arbejdsprøvning eller aktivering undervejs i forløbet, som faldt sammen med undervisningen, eller at nogle kursister havde svært ved for eksempel at komme op om morgenen, og derfor faldt fra formiddagsholdene. Omvendt har nogle kursister haft andre forpligtelser eftermiddag og aften, og har derfor ikke kunnet finde tid til at deltage på eftermiddagsholdene. Der er derfor ikke noget klart billede af det optimale tidspunkt.

Intern konflikt

Der har ifølge koordinatorene og instruktørerne været enkelte tilfælde af konflikter kursisterne imellem og instruktørerne og kursisterne imellem. Disse fremhæves dog ikke som årsager til frafald, med undtagelse af et enkelt tilfælde, hvor en konflikt to kursister imellem eskalerede, og resulterede i, at begge kursister blev bedt om ikke at komme igen (se også afsnit 3.3.2).

Overordnet set kan de væsentligste årsager til fravær blandt kursisterne på de tre væresteder, på baggrund af den data der har været COWI tilgængeligt, opsummeres i manglende overskud, sårbarhed, praktiske årsager, eksisterende viden og følelsen af utilstrækkelighed og nederlag.

5 Instruktører

I det følgende beskrives kort instruktørerne, herunder den overordnede sondring mellem hhv. brugerinstruktør og professionel instruktør. Derudover beskrives rekrutteringen og match mellem instruktørtyperne.

5.1 Brugerinstruktører og professionelle instruktører

Som udgangspunkt foreskrives det i LÆR AT TACKLE-programmerne, at de instruktører, der uddannes til at varetage instruktionen af kursister i kursusforløbet, selv har erfaring med den pågældende lidelse eller udfordring, som kurset omhandler, så vedkommende kan fungere som en positiv rollemodel i øjenhøjde med kursisterne. Derudover er det en præmis for programmet, at instruktør-virket skal kunne varetages af personer som ikke har sundhedsfaglig baggrund eller undervisnings erfaring, i det rollemodel-funktionen er afgørende.

Det har været en udfordring for samtlige væresteder i projektet at rekruttere og fastholde instruktører blandt brugere af værestederne (brugerinstruktører) af forskellige årsager (som vil blive uddybet nedenfor). Derfor har alle væresteder i højere eller mindre grad brugt væresteds-medarbejdere i instruktørfunktionen (professionelle instruktører), og sammensat medarbejdere, frivillige tilknyttet værestederne og brugere i forskellige kombinationer i instruktørfunktionen. De to sidstnævnte grupper har begge fungeret som instruktører på frivillig basis. Nedenfor ses en oversigt over kurser og instruktører på værestederne.

Tabel 3 Oversigt over kurser og undervisere.

Perron 4	Kursus	Tidspunkt	Undervisere
	1. kursus	13:30-16:00	Medarbejder og bruger
	2. kursus	09:00-11:30	Medarbejder og bruger
	3. kursus	-	2 Medarbejdere med bruger som assistent
Solstrålen	Kursus	Tidspunkt	Undervisere
	1. kursus	17:00-19:45	Bruger og frivillig
	2. kursus	17:00-19:45	Medarbejder og bruger
	3. kursus	17:00-19:45	Bruger og frivillig
Akademiet	Kursus	Tidspunkt	Undervisere
	1. kursus	09:45-12:15	Medarbejder og frivillig

	2. kursus	09:45-12:15	Medarbejder og frivillig
	3. kursus	09:45-12:15	2 medarbejdere

Perron 4

På Perron 4 rekrutterede man to brugere til instruktøruddannelsen. Begge gennemførte uddannelsesforløbet.

Det første kursus blev gennemført med den ene brugerinstruktør og en koordinator/instruktør. På andet kursus startede den anden brugerinstruktør, men faldt fra, og kurset blev gennemført af de to koordinatører/instruktører. De to koordinatører fungerede ligeledes som instruktører på det sidste af de tre afholdte kurser, med den tilbageværende brugerinstruktør som med-instruktør, en funktion som hun kunne påtage sig i det omfang hun havde overskud til det.

Akademiet og Solstrålen

Instruktører for Akademiet og Solstrålen er i projektet blevet rekrutteret samlet, grundet den fælles organisatoriske forankring. I alt 13 brugere, frivillige og fastansatte medarbejdere deltog i instruktøruddannelsen. Seks brugere rekrutteredes indledningsvist til instruktøruddannelsen. De tre af dem fandtes dog ikke egnede til at fungere som instruktører, men kunne fungere som assisterende instruktører efter behov. Én faldt fra pga. arbejde, og én sprang selv fra af personlige årsager. Tre frivillige medarbejdere blev desuden rekrutteret til uddannelsen. Én af dem blev ikke godkendt. Herudover deltog tre ansatte medarbejdere på uddannelsesforløbet (én i arbejdsprøvning), hvoraf alle gennemførte, og endelig deltog og gennemførte koordinator.

På Akademiet og Solstrålen har der været god erfaring med kombinationen af en frivillig brugerinstruktør og en medarbejder/frivilliginstruktør.

5.2 Rekruttering af instruktører

Personalet på samtlige væresteder udtrykker, at det har været udfordrende at rekruttere instruktører. Mange af de af værestedets brugere, som potentielt kunne udfylde denne position har ikke haft ressourcerne til enten at gennemgå uddannelsesforløbet, eller til at fungere som instruktører på forløbene. Dog har alle værestederne haft en eller flere brugere der har gennemført instruktøruddannelsesforløbet¹⁷.

Rekrutteringsplatforme

Det er koordinator, der har identificeret kursister med instruktør-potentiale, og indstillet dem, med deres samtykke, til uddannelsen.

¹⁷ Instruktørkurset varer to gange to fulde dage (internat) og den samlede instruktøruddannelse består derudover af tre vejledninger i forbindelse med afholdelsen af kurset.

Før opstarten af 1. kursus var det selvsagt ikke muligt at rekruttere kursister fra kurserne. Instruktører, der har undervist på de første kurser er blevet identificeret og rekrutteret af koordinator og/eller medarbejdere på værestederne.

Rekrutteringsgrundlag Det har særligt været udfordrende at identificere brugere som havde lyst og kapacitet til at gennemføre instruktøruddannelsesforløbet og derudover varetage instruktørfunktionen. Hertil har det været vanskeligt at vurdere, hvorvidt brugerne var egnede til at varetage funktionen, førend at koordinatorene og professionelle instruktører selv havde gennemført uddannelsesforløbet, for således at have et kvalificeret kendskab til hvad denne funktion indebar, og derved hvilke krav der var til brugere.

På Perron 4 har den største udfordring i forbindelse med rekrutteringen således været, at kun en lille del af disse brugere, ifølge koordinatorenes vurdering, har kapacitet og fysisk og psykisk overskud til at gennemføre uddannelsen, og derpå at fungere som instruktør på værestedet. Dette kan skyldes brugerprofilen for Perron 4s brugere (aktive misbrugere).

Egenskaber Set i bakspejlet beskriver en koordinator, at de på et tidligere tidspunkt kunne have været mere målrettet i deres rekruttering, herunder opmærksom på, hvilke egenskaber instruktørerne skulle besidde. F.eks. kunne man i højere grad have gået til potentielle instruktører og lavet en forventningsafstemning og et forpligtende samarbejde.

Generelt set beskriver instruktører og koordinatorene, at det er yderst vanskeligt at forudsige hvilke instruktører der vil fungere godt, og hvilke der falder fra. Der beskrives både eksempler på værestedsbrugere der er vokset gevaldigt med opgaven, og lovende brugere som alligevel ikke kunne magte det.

Supervision/sparring Brugerinstruktørerne er med deres baggrund sårbare, og deres virke er en fin balance mellem at levere tilstrækkelig kvalitet i undervisningen, og ikke selv at blive presset for hårdt. For at understøtte denne balance har koordinator på Akademiet/Solstrålen løbende ydet støtte og har stået til rådighed for sparring. Denne støtte er suppleret af Komiteen for Sundhedsoplysnings supervision af instruktørerne (tre gange).

5.3 Professionelle instruktører: Frivillige og medarbejdere

Som det fremgår ovenfor, har der blandt instruktørerne været både medarbejdere, frivillige tilknyttet værestederne og brugere. På Perron 4 udgøres instruktørrollen af de to koordinatorene, der er ansat på værestedet. På Akademiet og Solstrålen har den professionelle instruktørrolle været varetaget af to frivillige og tre medarbejdere tilknyttet Akademiet. De professionelle instruktører har både undervist med brugerinstruktørerne eller som et professionelt team med en assisterende brugerinstruktør.

Erfaringer med kronisk sygdom

Medarbejderinstruktørerne har ikke haft bruger-baggrund, men har dog kendskab til eller erfaring med kronisk sygdom i begrænset omfang. Dette f.eks. via pårørende med kronisk sygdom, eller en skavank i højere eller mindre grad.

Det har ikke været oplevet som en ulempe at medarbejderinstruktørerne ikke selv havde en historik som misbrugere. Kursister har fremhævet professionalitet som en god egenskab hos instruktørerne, omend denne egenskab ikke er en tiltænkt nødvendighed for instruktørfunktionen i LÆR AT TACKLE-kurserne.

Den personlige relation Den væsentligste erfaring i vurderingen af anvendelsen af medarbejdere i instruktørfunktionen i disse forløb, er at medarbejdernes eksisterende relation til brugerne har været en afgørende faktor ift. rekruttering og fastholdelse. Det personlige kendskab har blandt andet været med til at skabe en tryghed for kursisterne. Mange af brugerne har dårlige erfaringer med det etablerede sundheds- og socialsystem og det er vigtigt at instruktørerne ikke repræsenterer dette.

Dobbelrollen Medarbejderinstruktører med tilknytning til værestederne udfylder en dobbeltrolle i deres virke som både medarbejdere og instruktører. Et vigtigt opmærksomhedspunkt i medarbejdernes funktion som instruktører, er således at det er nødvendigt at forholde sig til, hvor meget man inddrager af personlige forhold og fortællinger i undervisningen, da dette kan have indflydelse på relationen til kursisterne ud over kursets rammer, altså i forholdet mellem medarbejdere og brugere.

En af de to koordinatører på Perron 4 udtaler i denne sammenhæng:

' Vi fortæller lidt om os selv. Men vi skal passe på os selv, for nogle kan godt udnytte det vi siger'.

Omvendt er det også vigtigt, at medarbejderinstruktører reflekterer over, hvordan de, i tilfælde af at de ikke selv har erfaring med kronisk sygdom, kan sikre, at kursisterne kan relatere til den måde hvorpå de formidler undervisningsmaterialet på.

Frivilliginstruktører Flere af frivilliginstruktørerne fra Solstrålen/Akademiet har en baggrund, der er relevant i forhold til kurset. Blandt andet har én frivillig erfaring med kronisk sygdom og har derudover tidligere været tilknyttet Solstrålen. En anden har været tidligere bruger. Disse frivillige instruktører har derfor i høj grad kunne benytte deres erfaringer i undervisningen, og de har i højere grad været stabile ift. instruktørrollen.

5.4 Instruktører med brugerbaggrund

Den anden kategori af instruktører, som har undervist på frivillig basis, har brugerbaggrund.

Som beskrevet har det været svært at rekruttere instruktører med brugerbaggrund, og herudover har fastholdelsen også været problematisk. Alle væresteder oplevede frafald blandt denne gruppe op til eller under instruktørkurset. Hertil har alle væresteder også oplevet frafald blandt brugerinstruktørerne efter gennemførelse af instruktørkurset. To aktive alkoholmisbrugere (Akademiet) gennemførte instruktør-

kurset, men efterfølgende var der enighed mellem dem, Akademiets medarbejdere, koordinator og Komiteen for Sundhedsoplysning, om at de ikke var stabile nok til at gennemføre forløbet, og de stoppede og fungerede i stedet som ambasadører for kurset på værestedet.

Brugerinstruktørernes sårbarhed

Koordinatorer og instruktører på både Perron 4 og Solstrålen beskriver at det er meget krævende for brugerne at varetage instruktørfunktionen, grundet deres sårbarhed. Derfor har det været nødvendigt med en støttefunktion, således at en medarbejder/frivillig har været til stede, eller til rådighed under undervisningen. Især på Perron 4 oplevedes det, at instruktørerne udviste en sårbarhed som udfordrede dem i deres varetagelse af instruktørfunktionen.

Brugerinstruktører som rollemodeller

Den absolutte styrke ved programmet er dog netop, at brugerne har en unik indsigt i, og erfaring med kronisk sygdom og misbrug. Denne indsigt og erfaring er central for etableringen af en tillidsfuld og åben relation mellem instruktør og kursist, en relation der sjældent findes i et traditionelt underviser-elevforhold.

'Der er nogen der bare læser sig til det, så er det bare sort på hvidt. Det fungerer ikke. Det er godt at folk selv har været nede og 'hit rock bottom' Kursist, Akademiet.

Derudover er brugerinstruktørernes erfaring vigtig, idet den giver kursisterne mulighed for, at opleve hvad man, på trods af en kronisk sygdom eller et misbrug kan præstere eller opnå. Herved kommer brugerinstruktørerne til at fremstå som rollemodeller for kursisterne, en rolle som medarbejderinstruktører ikke på samme måde har mulighed for at udfylde – men som dog har været mulig for frivillige instruktører med brugerbaggrund at udfylde.

Instruktørerne bør selv have fulgt et LÆR AT TACKLE-kursus

Det vurderes af en koordinator at være vigtigt, at brugerinstruktørerne selv har været på det kursus de fungerer som instruktører på. Det havde de første – da de selv var de første – ikke været. Koordinatoren vurderer, at det skaber viden om selve kurset og at det sikrer en afklarethed omkring sin egen situation og at man kan skelne mellem materialet og sine egne overbevisninger. I det nærværende projekt har været et pilotprojekt har det selvsagt ikke været muligt at rekruttere instruktører fra tidligere hold. Ved opstart af nye, tilsvarende projekter, kan man forsøge at lade potentielle instruktører deltage i de ordinære forløb, såfremt de kan mønstre det fornødne overskud. Alternativt kan man afsøge, om nabokommuner afholder LÆR AT TACKLE-kurser for en lignende, sårbar gruppe.

Den motivation, brugerinstruktørerne beskriver for at deltage, er todelt. Den grunder dels i at kunne give noget videre til andre, og dels i egoistiske årsager. Én brugerinstruktør nævner, at hun – i indsatsen for at give sit eget liv retning – gerne vil have en arbejdsstruktur, som kurset kan give hende. Det kan være relevant at italesætte dette udbytte i rekrutteringen af instruktører – og dermed legitimere egoistiske årsager i rekrutteringen.

5.5 Instruktøruddannelsen

Instruktøruddannelsen

For at varetage instruktørfunktionen på LÆR AT TACKLE-kurser, kræves gennemførelse af et instruktørkursus, faciliteret af Komiteen for Sundhedsoplysning. Instruktørkurset strakte sig over to dage på et kursuscenter centralt i Danmark og var tilpasset de kommende instruktører ved at være lidt kortere og at have lidt flere pauser end normalt. Brugerinstruktører og professionelle instruktører på alle væresteder har deltaget i instruktørkurset sammen. Endelig har instruktøruddannelsen omfattet tre vejledninger, hvor medarbejdere fra Komiteen for Sundhedsoplysning har vejledt de kommende instruktører i forbindelse med kursusafholdelse.

Instruktørerne er overordnet meget tilfredse med deres instruktøruddannelse. De føler sig godt rustet til undervisningen og var glade for rammerne. Materialet var professionelt og troværdigt, og man blev hurtigt fortroligt med det. Samlet er det dog meldingen at det er svært at være 100 % forberedt til opstarten af kurset – man bliver nødt til at springe ud i det.

Det er en fordel at instruktørkurset ligger umiddelbart før instruktøren selv skal afholde kurset. Det kræver lidt mere genopfriskning, hvis der er gået lang tid før kurset starter op.

For brugerinstruktørerne kan gennemførelsen af instruktørkurset dog også være en udfordring. Det er dog også observationen fra Akademiet, at de brugerinstruktører, der var med til instruktørkurset, var ressourcetsvage, og derfor synes at det var nogle lange dage på uddannelsen. Blandt brugerne var der også forskellige udgangspunkter, idet nogle var mere robuste end andre. Selv vurderede brugerinstruktørerne, at det kunne have været en fordel at splitte uddannelsen op i tre dage i stedet for to, fordi det var så intenst.

5.6 Match mellem bruger- og professionel instruktør

I afprøvningen af kurserne er det blevet klart, at det ikke er realistisk at instruktørfunktionen alene varetages af brugerinstruktører, pga. deres personlige sårbarhed, risikoen for konflikter blandt kursisterne og risikoen for at falde fra. Desuden vurderes det af koordinatoren på Akademiet/Solstrålen, at det er en styrke at matche professionel og brugerinstruktører. Her får man det bedste fra to verdener: både den professionelle robusthed og den personlige erfaring/rollemodellen.

De professionelle instruktører (Akademiet) beskriver dog, at det nogle gange er problematisk når medinstruktører har misbrugserfaring, da disse er igennem en udvikling, der tangerer terapi. Som professionel medinstruktør kan man bruge meget energi på at få dem på sporet igen. Fremadrettet anbefales det, at instruktørrollen på væresteder varetages af mindst én professionel instruktør, suppleret af en bruger. På baggrund af erfaringerne vurderes det, at brugerinstruktørerne trods alt er så sårbare, at det er nødvendigt at have en professionel instruktør med.

6 Tackleven-ordningen

Tackle-ven ordningen er forsøgt etableret med henblik på at fastholde kursisterne i deres handleplaner og målsætninger efter kursets afslutning. Ordningen, der er frivillig, lægger op til, at kursisterne finder en såkaldt tackleven internt på det kursus han eller hun har deltaget i. De to kursister skal løbende følge op på hinandens opgaver, handleplaner, følges til kurset mm. Det er op til tackleven-parrene selv, at fastsætte formen for denne opfølgning. Tanken er, at kursisterne motiveres til at fortsætte ad den sti der blev lagt under forløbet, og at de modtager gensidig støtte i denne proces.

Tackleven-ordningen er ifølge data fra interviews med koordinatore, instruktører og kursister kun blevet anvendt af to kursister på Perron 4 efter forløbets afslutning. Flere faktorer er blevet fremhævet i denne forbindelse. I det følgende vil disse faktorer blive gennemgået, med udgangspunkt i de tre grupper af aktører som er blevet interviewet i forbindelse med evalueringen; koordinatore, instruktører og kursister. På Perron 4 fungerede de to koordinatore også som instruktører. Deres refleksioner omkring tackleven-ordningen vil dog her fremstilles i et koordinatorperspektiv.

Koordinatore

Ifølge koordinatorene på Perron 4 skyldtes den manglende etablering af tackleven-ordninger en manglende interesse fra kursisters side, at det har forekommet kursisterne at være for "kontrol-agtig", i og med at der i ordningen følges op på handleplaner, og at mange kursister ikke har ressourcer og overskud til at indgå i en sådan ordning.

Koordinatoren for forløbene på Akademiet og Solstrålen tilkendegav, at der ikke har været et stort fokus på at etablere tackleven-ordninger, men at der alligevel er blevet etableret uformelle netværk indbyrdes på holdene. Der er blevet lagt stor vægt på, at ordningen er frivillig, og at deltagerne ikke har følt sig pressede til at indgå i ordningen. Det vurderes af koordinatoren, at de, der er stoppet på kurset, også ville være stoppet selvom de havde haft en tackleven.

Kursister

På Perron 4 var alle de interviewede kursister faste brugere af værestedet, og begrundede deres manglende interesse for tackleven-ordningen med, at de ofte mødte de øvrige kursister på værestedet, og ved disse lejligheder spurgte ind til hinandens handleplaner. De to eneste kursister der har været tacklevenner på Perron 4 udtrykker stor tilfredshed. De to kursister kendte hinanden før kursets start, og har i kursets forløb samarbejdet meget. Derfor faldt det dem naturligt at indgå i ordningen sammen.

På kurserne afholdt via Akademiet nævner kursisterne at instruktørerne har introduceret dem for ordningen, men at ingen på holdet meldte sig. Dette begrundes med, at deltagerne i forvejen har netværk hvor de kan finde støtte til at nå de mål de har sat sig i forbindelse med kurset, og derfor er tackleven-ordningen ikke nødvendig.

På kurserne afholdt via Solstrålen begrundedes den manglende interesse for tackle-ven ordningen bl.a. med, at der ikke var brug for det. En anden begrundelse var, at ordningen blev "for specifik", og at kursisterne godt kunne finde ud af, at

spørge ind til hinandens mål når de sås på værestederne. Her fortæller kursisterne dog også, at det skyldes at de kender hinanden og kommer på det samme værested, og at andre, der ikke har deres faste gang på værestederne, godt kunne have brug for det, idet at der er et udtrykt behov for at der bliver fulgt op på handleplanerne efter kursets afslutning.

Instruktører

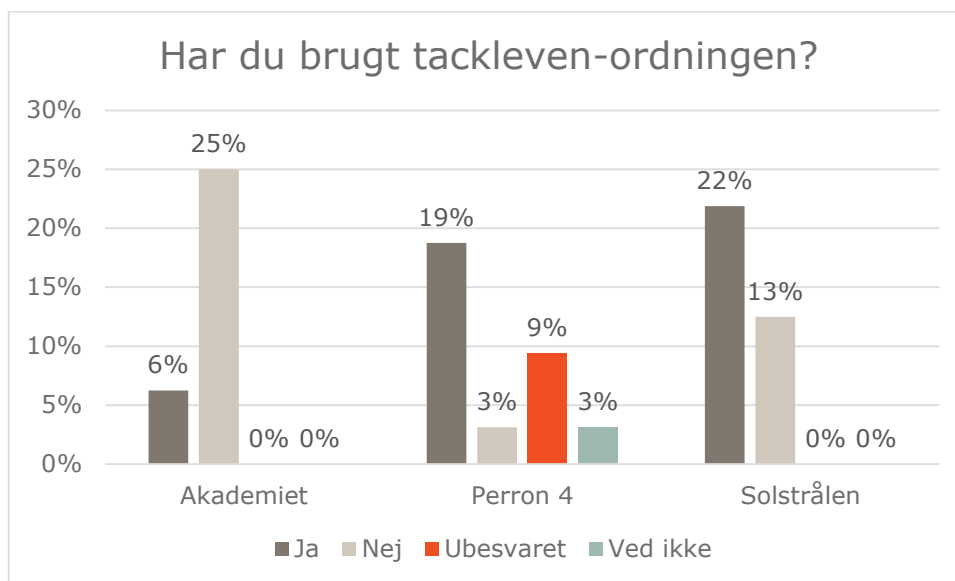
Instruktørerne på Akademiet fandt, at de to primære årsager til, at tackleven-ordninger ikke er blevet etableret på kurserne, er, at instruktørerne selv ikke har prioriteret en etablering af ordningen, og dertil at kursisterne ikke har udvist interesse, når det er blevet bragt op. Dette skyldes, ifølge instruktørerne, at kursisterne i flere tilfælde er del af eksisterende netværk via de væresteder de frekventerer, og at der i andre tilfælde ikke har været en tilstrækkelig kemi mellem kursisterne til, at de har haft et ønske om, at bevare kontakten efter kursets afslutning. På Solstrålen fandt instruktørerne, at kursisterne har været meget private på kurset, men at der alligevel er opstået små, uformelle netværk på nogle af kurserne.

Datadivergens

Den ovenfor analyserede data fra de afholdte fokusgruppeinterviews, såvel som den data der indgår i de af koordinatorene udfyldte registreringsark for de afholdte kurser, indikerer, som tidligere nævnt, at tackleven-ordningen kun er blevet etableret i et enkelt tilfælde under projektets forløb. Dette ser dog en smule anderledes ud, når man kigger på data fra de af Komiteen for Sundhedsoplysning indsamlede evalueringsspørgeskemaer.

Af Figur 15 Brugen af Tackleven-ordningen. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11. nedenfor fremgår det, at 47 % af respondenterne har benyttet sig af tackleven-ordningen, mens 41 % ikke har benyttet sig af ordningen. Derved har størstedelen af kursisterne på tværs af værestederne svaret, at de har benyttet sig af ordningen. Denne divergens kan dog skyldes, som nævnt af respondenter på tværs af de tre respondentgrupper, at der i flere tilfælde etableredes uformelle netværk på kurserne, og derfor oplever det uformelle netværk som Tackleven. Det er muligt, at det er sådanne netværk kursisterne henviser til i spørgeskemaet. Det at 13 % af kursisterne ifølge Figur 15 Brugen af Tackleven-ordningen. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11. ikke har besvaret spørgsmålet, eller har angivet, at de ikke ved hvorvidt de har benyttet ordningen, kan skyldes at ordningen som nævnt ikke er blevet prioriteret af instruktørerne, hvilket kan have resulteret i, at nogle kursister ikke er bekendt med ordningen.

Figur 15 Brugen af Tackleven-ordningen. Akademiet: n=10, Perron 4: n=11, Solstrålen: n=11.

Samlet set er det vurderingen, at ordningen kunne have været bedre solgt ind til kursisterne, men også at kun de mest ressourcestærke blandt kursisterne har kunne mønstre overskuddet til at være Tackleven. Der synes dog at være en interesse for at danne netværk, og fremadrettet kan koordinator tænke i at skabe rammer for uformelle møder mellem kursisterne, f.eks. i form af løbende 'kaffemøder' for tidligere kursister.